

UIT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Institutt for lærerutdanning og pedagogikk

Samisk barneoppdragelse i reindriftn

Læringsprosesser i reindriftn

—

Lill-Therese Holm Varsi

Masteroppgave i pedagogikk november 2016

Juhán Andersii ja Jovvna-áddjái

Sammendrag

Denne masteroppgaven er en kvalitativ studie av den samiske barneoppdragelsen i reindrifta. Hensikten med masteroppgaven har vært å undersøke hvem de samiske barna som vokser opp i reindrifta har som betydningsfulle voksne, samt hvordan de lærer gjennom interaksjon med disse voksenpersonene.

Analysen av forskningsintervjuene viser: Barn som vokser opp i reindriftsmiljøet opplever at de har et stort nettverk med voksenpersoner som har betydning for deres liv og som viser de omsorg. Voksenmiljøet er systematisert for å ivareta barnets behov og for å styrke barnet slik at det blir rustet til å oppdras etter samiske oppdragelsesformer. Selv om barnet har mange voksne å støtte seg til er det likevel foreldrene som er de nærmeste for barnet. Foreldrene er de som setter grenser og som har den nærmeste omsorgen for barnet. Når foreldrene har dårlig tid er det andre voksenpersoner som tar ansvar for barnet, noen ganger er dette slektninger, andre ganger er det rituelle slektninger. Mine informanter reflekterer ikke så mye over de ulike oppdragelsesformene som brukes i samiske barneoppdragelse. Men i forskningsintervjuene kommer det frem at mange av oppdragelsesformene har vært daglig i bruk gjennom oppveksten.

Drøftingen belyser mine funn i voksnes betydning for barnet og i læringsprosessene, sett i lys av Bateson (1973) sin teori om deuterolæring og sosialiseringsteorien til Berger og Luckman (1992) og Sommer (2006). Jeg drøfter også informantenes opplevelser opp mot de forskningsfunnene som tidligere er gjort innenfor samiske barneoppdragelse. Avslutningsvis ser jeg på hvordan barnet lærer i reindrifta og om voksne har betydning for den læringen som skjer.

Jeg ser at det er grunn til å tro at voksnes kontakt med barnet har en stor betydning for måten barnet lærer i reindrifta. I reindriftas pedagogikk er det en ømfindlig balanse mellom voksenkontakt, støtte og læring av egne erfaringer. Samtidig lærer barnet om livet som reindriftsutøver helt fra det er bitte lite og i den daglige kontakten og tilstedeværelsen der voksne er.

Forord

For meg betyr det mye å skrive en masteroppgave om den samiske barneoppdragelsen. Siden jeg selv ikke oppdrar mitt barn i det samiske samfunn, betyr det ekstra mye å få skrive en større oppgave om temaet. Jeg vil takke de som har bidratt med informasjon til oppgaven. Dere sitter på mye viktig kunnskap om det samiske samfunn, få det ut, storsamfunnet trenger å få høre. Jeg vil også takke alle som har tilrettelagt for meg og min familie i denne perioden. Min arbeidsgiver og min samboers arbeidsgiver, familien og svigerfamilien min, takk for at dere har skjønnet hvor viktig dette er for meg. Til mine tålmodige kollegaer og samarbeidspartnere i Rennebu kommune, takk for støtten og gode ord som har holdt meg oppe i de mest hektiske periodene. Videre må jeg få takke min veileder, Jens-Ivar Nergård. I samtale med deg får jeg assosiasjoner til den samiske fortellerkunsten, det har fått frem en indre drivkraft i meg som har gjort oppgaven mulig å ferdigstille. Det har også vært en sann glede å treffe en med like stort hjerte for den samiske pedagogikken som jeg har. Takk for ditt engasjement.

Det er mange som har bidratt til at oppgaven ble ferdig i tide. Jeg vet med sikkerhet at ingen av dere kommer til å bruke meg som korrekturleser på deres arbeid. Jeg er veldig takknemlig for at dere har stilt opp. Hvis dere har vært det samme for meg som de voksne i «fler-foreldre-systemet» er for det samiske barnet, vet jeg det er godt å vokse opp i det samiske samfunnet.

Kjæreste Bernt Are, du har fulgt meg i de dypeste daler og høyest topper, for noen opplevelser vi har fått sammen. Du har vært min «medstudent», en refleksjonspartner og korrekturleser. Juhán Anders, eatni gánda. Klemmene jeg har fått gi deg har betydd alt, denne oppgaven er til deg. Altfor ofte har du lurt på: «Eadni, har du en sånn jobb hvor du må jobbe mykji?». Ja, men fra og med i morgen er det jeg som kommer og henter deg fra «jobben» din, som du så fint kaller det.

Hovin i Gauldal, 1. november 2016

Lill-Therese Holm Varsi

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	iii
Forord	iv
1.0 Innledning	1
1.1 Tema og avgrensning	3
1.2 Teoretiske perspektiver	5
1.3 Oppbygningen	5
2.0 Reindrifta	7
2.1 Et år i reindrifta	9
2.1.1 Vårvinter	10
2.1.2 Vår	11
2.1.3 Vårsommer	11
2.1.4 Sommer	12
2.1.5 Høstsommer	13
2.1.6 Høst	13
2.1.7 Høstvinter	19
2.1.8 Vinter	20
3.0 Barns plass i reindrifta	23
4.0 Teoretisk orientering	27
4.1 Oppdragelse og sosialisering	27
4.2 Begrepet deuterolæring hos Gregory Bateson	29
5.0 Metode	31
5.1 Min forforståelse	31
5.1.1 Ferdighetene mine fra reindrifta	32
5.1.2 Min plass i det samiske samfunnet og reindrifta	32
5.1.3 Språkforståelsen min	34
5.2 Kvalitativ metode	34

5.3 Hermenautisk ståsted.....	37
5.4 Etikk	40
6.0 Samisk barneoppdragelse i reindriften	43
6.1 Samisk barneoppdragelse og sosialisering	43
6.2 Noen elementer i indirekte oppdragelsesform.....	44
6.2.1 «Nárrideapmi».....	45
6.2.2 Avledning	46
6.2.3 Omtale i tredje person.....	47
6.3 Slektskap.....	47
6.3.1 Kjernefamilien	48
6.3.2. Storfamilien	51
6.4 Rituellet slektskap	55
6.4.1 Fadderskap.....	56
6.4.2.Navnesøster eller navnebror – gáibmi	59
7.0 Voksnes betydning i barnas læring i reindriften.....	61
7.1 Å lære noe mens man lærer noe annet.....	61
7.2 Å lære å bruke blikket	64
7.3 Trygghet gir rom for læring	67
7.4 Reindriften pedagogikk.....	68
8.0 Avslutning	71
8.1 Oppsummering av hovedfunnene.....	71
8.2 Studiets begrensninger.....	72
8.3 Videre forskning	74

Figur 1: Åtte årstider. Kilde: http://www.trestammersmote.no/view_bilde_stor.asp?id=911	10
Figur 2: Skisse over gjerdeanlegget.....	14
Figur 3: Jage rein inn i kverna	15
Figur 4: Gutt som skal fange reinkalv med skilt rundt halsen.....	17
Figur 5: Gutt lærer å merke reinkalv	17
Figur 6: Reinflokk som har tråkket ned snøen	20

1.0 Innledning

Denne masteroppgaven i pedagogikk handler om samisk barneoppdragelse. Hvordan bidrar voksenpersoner til barns utvikling gjennom å tilrettelegge gode lærings situasjoner og sosialisering arenaer for barnet som vokser opp i reindriften? For å belyse disse sidene ved den samiske barneoppdragelsen har jeg valgt å snakke med unge voksne fra reindriftsmiljøet. Jeg har vært opptatt av å avdekke deres opplevelse av oppveksten, betydningsfulle voksne og læringsprosessene.

Jeg ser på reindriftsmiljøet som en uformell læringsarena. Med uformell læringsarena mener jeg den arena der læring skjer gjennom daglig aktivitet og hvor kunnskapsoverføringen er en innarbeidet del av måten folk lever på. I disse læringsprosessene tilegner barna seg holdninger, ferdigheter og kunnskap. For reindriftssamer er det viktig at barn lærer gjennom egne erfaringer. Voksne må forberede unge på situasjoner og tilrettelegge slik at barn og unge får mulighet til å prøve selv, uten at de voksne blander seg inn. Det å se, kjenne seg igjen og finne frem er viktig. Derfor skjer den uformelle læringen i reindriften på fjellet, i skillegjerdet, på slakteplassen, i vedskogen, på bærtur, på kjøkkenet, mens man tilbereder skinn osv. Læring skjer gjennom arbeid sammen med en eller flere voksne i familienettverket. Det er mange voksne som har ulike oppgaver og ansvar for kunnskapsoverføringen overfor barn i reindriftsmiljøet. En selvstendig reindriftsutøver skal være i stand til å leve i pakt med naturen, reindriftsåret og medmenneskene i en siida. For barn som vokser opp med reindrift er de ulike læringsarenaene utrolig viktige. Mange egenskaper og ferdigheter kan de ikke tilegne seg på andre arenaer eller utdanningsinstitusjoner. Reindriften er den eneste utdanningsinstitusjonen som lærer opp en reindriftsutøver og et siidamedlem. I en formell utdanning får man ikke den kunnskapen og de ferdighetene man trenger for å være en del av reindriften. Den formelle utdannelsen i skolen har ingen mulighet å gi den praktiske kunnskapen og ferdighetene som kreves. Dette må læres i kontakt med noen som jobber med reindriften og naturen. Reindriften er en utdanningsinstitusjon som også er yrkesforberedende (Nergård, 2005). Barneoppdragelse i reindriftsmiljøet er i stor grad rettet mot det praktiske livet i reindriften. Det er stort fokus på å videreføre kunnskap, ferdigheter og egenskaper gjennom sosiale relasjoner. Læringsmiljøet består av forskjellige

betydningsfulle mennesker for barnet. En viktig forutsetning for disse uformelle læringsprosessene er at barnet har gode og nære relasjoner til kyndige utøvere.

Hoëm (1978) sier at sosialisering i reindrifta handler om å videreføre kunnskap og ferdigheter til neste generasjon. Dette er en prosess som skjer gjennom et organisert system bestående av familie, slektskap, navnesystem og fadderskapsordning. Nergård (2005) kaller systemet for fler-foreldre-system. Han definerer det slik: «*Dynamikken mellom voksenpersonene i slekta og voksenpersonene som inngår i barnets rituelle slektskap, innebærer at det hele tiden er flere voksne som både `ser` og samhandler med barnet med samme nærhet og omtrent det samme ansvaret som foreldrene.*» (Nergård, 2005, s. 93). Dette betyr at barnets oppvekst består av mange voksenpersoner som står barnet nær. Når familienettverket er satt i system, blir voksenpersonene betydningsfulle innafor hvert sitt ansvarsområde. I relasjonen mellom barnet og de betydningsfulle voksenpersonene, oppstår også læringssituasjoner. Ved at hver enkelt har et ansvar for å "se" og samhandle med barnet, skapes de situasjoner der læringen foregår. Disse læringssituasjonene foregår på to nivå; læring av første orden og læring av andre orden. Læring av første orden er de læringssituasjonene som foregår for eksempel i skillegjerdet der kalvemerkingen skjer. Noen i familienettverket viser barnet konkret hvordan en kalv merkes. Læringen av andre orden er de situasjonene hvor læringsprosessene skjer samtidig som annen læring pågår. Dette kan ofte være konsekvens av det man har lært tidligere. Dette kaller Gregory Bateson (1973) for deuterolæring. Deuterolæring er den læringen som skjer mens det foregår annen læring.

Jeg ser en nær sammenheng mellom Bateson (1973) sitt begrep om deuterolæring og de uformelle læringsprosessene som skjer i reindrifta. Jeg oppfatter sosialiseringen i reindrifta som en prosess hvor barnet skal opparbeide nødvendig kunnskap og ferdigheter for å bli en selvstendig reindrifutsøver når det blir voksent. Det å opparbeide seg disse ferdighetene er en læringsprosess av den andre orden. Man er ikke bevisst at man opparbeider seg disse ferdighetene og man trenger heller ikke vite hvordan man har opparbeidet seg disse. Ferdighetene er en konsekvens av tidligere læring av første orden, altså det man vet man lærer. En av informantene mine som er i slutten av 20-årene, sa under et av intervjuene: «...jeg er nok ikke utlært reingjeter enda». Han visste ikke hva som skulle til for at han

skulle bli det heller, men han var veldig klar på at for at han skulle bli det måtte han være mye sammen med de eldre reingjeterne i konkrete gjetesituasjoner.

Man må beherske mange ferdigheter om man skal bli en god reingjeter. Man skal kjenne naturen man ferdes i, være dyktig til å tolke natur og landskap som er ukjent, samt beherske innsamling og forflytting av reinflokkene. Det innebærer ferdsel på varierende terreng, under ulike føreforhold og med forskjellige fremkomstmidler. Denne kunnskapen kan ikke alene erverves av en første ordens læringsprosess. Man behøver en læringsprosess av både første og andre orden for å kunne tolke ukjent landskap. I dette tilfellet kan læringen ved andre orden være at den yngre reingjeteren har hørt fortellinger om hvordan folk har flyttet med flokken i lignende terreng og at han eller hun er i stand til å reflektere over hvordan flokken flyttes i den type terreng. Den uerfarne reingjeteren som skal gjennom en læringsprosess, har god nytte av å ha en trygg, betydningsfull voksen ved sin side. En del av ferdighetene som karakteriserer en dyktig reingjeter kan du få ved å øve. For å bli en god snøscooterfører på all slags føre, hjelper det å kjøre mye på ulikt føre. Men du bør også ha noen du ferdes sammen med som tar ansvar for at du får prøvd deg på ulikt føre. Hvis man har noen som ser den uerfarne med et erfarent blikk kan den erfarne veilede slik at den uerfarne blir bedre rustet for å takle slike situasjoner.

Rituellet slektskap er slektskap som ikke er biologisk. Dette er en sterk tradisjon i det samiske samfunnet og består av navnesøkensystemet og gudforeldresystemet (Balto, 1997; Joks, 2007; Nergård, 2005). Gjennom det rituelle slektskapet definerer foreldrene hvilke egenskaper og ferdigheter de ønsker at barnet skal tilegne seg. Den rituelle slekta blir sammensatt av voksenpersoner som er mye sammen med barnet. I dette samspillet mellom voksne og barn skjer mye uformell læring. Hvem av de voksne som har denne relasjonen til barnet, styrer mye av barnets læring. Disse menneskene blir barnets rollemodeller og sannsynligvis vil barnet se opp til disse voksenpersonene.

1.1 Tema og avgrensning

Med utgangspunkt i det foregående har jeg valgt følgende tema for masteroppgaven: *Samisk barneoppdragelse i reindriften.*

Interessen for å skrive om dette temaet kommer fra min egen oppvekst i reindrift og barneoppdragelse som er preget av samisk tradisjon. Siden det er momenter i den samiske og norske barneoppdragelsen som er forskjellige, har jeg vært opptatt av den samiske barneoppdragelsen. Jeg velger å skrive om den samiske barneoppdragelsen *i reindriffta* fordi reindrifftsmiljøet har bevart mange viktige samiske tradisjoner. Oppgaven har to underproblemstillinger:

1. *Hvilke voksenpersoner har barnet rundt seg i den samiske barneoppdragelsen i reindriffta?*
2. *Hvilken betydning har voksenpersonene for barnets læring i reindrift?*

Med disse problemstillingene vil jeg undersøke hvordan voksne påvirker de barna som vokser opp i reindrifftsmiljøet. Jeg vil vite hva slags betydning voksenpersonene har for barnet. Jeg vil være opptatt av hvordan slektskapssystemet er organisert rundt barnets oppvekst. Jeg ønsker å se nærmere på barnets relasjon til voksenpersoner og hvorfor disse relasjonene oppstår. Videre vil jeg undersøke hvordan disse relasjonene virker inn på barnets læring i reindriffta. Jeg velger med andre ord å fokusere på reindrifftas pedagogikk i denne oppgaven. Reindriffta utøver en dobbel læringsprosess hvor det skjer læring på to nivå på samme tid. Barnet lærer gjennom praktisk arbeid, gjerne i samarbeid med en voksen. Samtidig lærer også barnet på et abstrakt nivå (Bateson, 1973). I denne oppgaven har jeg valgt å fokusere på de indirekte oppdragelsesformener i samiske barneoppdragelse. Med utgangspunkt i denne tenkningen skal jeg drøfte hva voksenpersonenes tilstedeværelse betyr for samiske barns læring i reindrifftsmiljøet.

Jeg har valgt å ikke legge vekt på kjønnsforskjellene i denne oppgaven, selv om det er betydelige kjønnsforskjeller i læringsprosessene i reindrifftsmiljøet. Fokuset er i stedet på samspillet mellom betydningsfulle voksne og barnet som skal sosialiseres. For meg er det veldig viktig å få med både jenters og gutters erfaringer med reindriffta slik at jeg kan få bredest mulig perspektiv på hvilken betydning samhandlingen mellom barn og voksne har på læringsprosesser.

1.2 Teoretiske perspektiver

Det teoretiske fundamentet har jeg valgt ut i fra de avgrensningene jeg har gjort i oppgaven. Jeg går gjennom sosialiseringbegrepet hvor jeg ser på ulike definisjoner og betydninger av det. Jeg har valgt å fokusere på Berger og Luckmanns (1992) og Hoëm (1978) sine teorier om sosialisering. Dette setter jeg i sammenheng med sosialiseringen i det samiske samfunnet. Videre har jeg fokus på Bateson (1973) sin teori om deuterolæring.

1.3 Oppbygningen

Oppgaven min består av seks deler.

Første kapittel er en innledning av oppgaven. Her legger jeg frem tema og problemstillingene og begrunner mitt valg av tema. Videre legger jeg frem avgrensningene jeg har valgt å gjøre for oppgaven min. Til slutt presenterer jeg de teoretiske perspektivene jeg benytter for å belyse tema og problemstillingene.

Andre kapittel er et introduksjonskapittel om reindrifta. Her gir jeg en redegjørelse av reindriftas organisering og den praktiske gjennomføringa av et reindriftsår. Jeg velger å skrive relativt grundig om reindrifta fordi det er grunnlaget for å forstå de læreprosessene som foregår der og forholdet mellom opplæringen og sosialiseringprosessene

I tredje kapittel har jeg fokus på hvilken plass barn har i reindriftssystemet. Det er viktig å avklare barnets plass i reindrifta for leseren, slik at leseren klarer å forstå hvor viktig læringsprosessene i reindrifta er for dens fremtidige eksistens.

I fjerde kapittel legger jeg frem masteroppgavens teoretisk orientering. Her legger jeg frem teorier jeg bruker i mine drøftinger av forskningsspørsmålene for oppgaven. I dette kapitlet legger jeg også frem teori om oppdragelse og sosialisering. Deretter legger jeg frem Bateson (1973) sin teori om deuterolæring.

I femte kapittel legger jeg frem metodene jeg har valgt å bruke i oppgaven, min egen rolle i forskningen når jeg forsker på egen kultur og etiske spørsmål rundt oppgaven min.

Sjette kapittel er om samisk barneoppdragelse og voksenpersonene rundt det samiske barnet. Dette gjør jeg først i forhold til organiseringen av samfunnet og hvordan mine informanter opplevde voksenpersonenes betydning. Her legger jeg frem noen

oppdragelsesformer som er aktuelle i oppgaven og jeg viser hvordan mine informanter opplever dette.

I sjuende kapittel drøfter jeg læringsprosesser i reindriften. Jeg tar for meg empirien i prosjektet mitt og ser det opp mot den samiske barneoppdragelse og de teoretiske perspektivene jeg bruker.

Åttende kapittel er avslutningen. Her oppsummerer jeg mine funn i en konklusjon. Videre sier jeg noe om oppgavens svakheter. Til slutt presenterer jeg tema for videre forskning innenfor samiske barneoppdragelse.

2.0 Reindriffta

Reindriffta er organisert i reinbeitedistrikter og i siida. Et reinbeitedistrikt kan bestå av flere siida. I Lov om reindrifft (heretter reindrifftsloven), kapittel 6, Reindrifftens organisering – distrikter og siida, § 42 1. og 2. ledd defineres reinbeitedistrikt slik:

«Ved inndelingen av de samiske regionale reinbeiteområdene i reinbeitedistrikter skal reindrifftstyret med utgangspunkt i sedvanemessig bruk legge vekt på at et reinbeitedistrikt får grenser som driftsmessig er naturlige og hensiktsmessige. Ett distrikt skal fortrinnsvis omfatte alle årstidsbeitene for de reindrifftutøverene som er knyttet til distriktet. Hvor det er hensiktsmessig, kan årstidsbeitene være fordelt over flere distrikter.» (Reindrifftsloven, 2007, §42)

Det betyr at reinbeitedistrikt er en inndeling av de samiske regionale reinbeiteområdene. Et slikt reinbeitedistrikt omfatter alle årstidsbeitene for de reindrifftutøverne som hører til i reinbeitedistriktet.

En siida er en storfamilie eller gruppe av reindrifftutøvere som driver i fellesskap på et felles areal. Reindrifftsloven § 51, første del definerer siida slik:

«Med siida forstås i denne lov en gruppe av reineiere som utøver reindrifft i fellesskap på bestemte arealer.» (Reindrifftsloven, 2007, §51)

Hver siida har et fast område de disponerer både på sommerbeiteområdet og i vinterbeiteområdene, uten at de har privatrettslig eierskap til disse områdene. Jens-Ivar Nergård (2006) kaller en *siida* for et offentlige rom i samisk tradisjon. Med det mener han at *siida* knapt har juridisk eller formell status i reindrifftsforvaltningen. Likevel har den alltid vært en betegnelse på den samiske storfamilien både som slekt og arbeidsenhet. Konrad Nielsen (1979) definerer allerede i 1979 siida som en fjellby som består av en eller flere reindrifftfamilier som er samlet og sammen vokter over reinflokken. Når den nye Reindrifftsloven trådte i kraft i 2007, var begrepet «drifftenhet» byttet ut med «siidaandel» i lovteksten, og de som var registrert som leder av en drifftenhet ble fra da registrert som leder av siidaandel, jf. Reindrifftsloven § 11 1.ledd. En siidaandel defineres slik i reindrifftsloven § 10 1.ledd:

«Med siidaandel forstås en familiegruppe eller enkeltperson som er del av en siida, jf. § 51, og som driver reindrift under ledelse av en person eller av ektefeller eller samboere i fellesskap. Leder av siidaandel må være bosatt i Norge» (Reindriftsloven, 2007, §51). De som var registrert som leder av en driftsenhet ble registrert som *leder av siidaandel*. *Siidaandel* defineres slik i reindriftsloven «...en gruppe, normalt familie, eller enkeltperson som er del av en siida og som driver reindrift under ledelse av en person, eller av ektefeller eller samboere i fellesskap. Det er krav at lederen av siidaandelen må være bosatt i Norge.»

Fra gammelt av har en *siida* vært et begrep om forvaltningen i reindriften. Hver *siida* har som tidligere nevnt et eget beiteområde, både sommerbeiteområde og vinterbeiteområde (Nergård, 2006). Reindriften organiseres basert på slektskap, noe som gir den stor fleksibilitet. Gruppens størrelse og forutsetning endres med årstiden. En *siida* kan bestå av noen eller flere husstander som har gått sammen for å gjete flokken og drifte i lag (Nergård, 2006). Noen ganger er det forskjellige husstander i *siidaen* om sommeren og om vinteren. Noen husstander kan også ha en helt egen *siida*, hvor eieren ikke har gått sammen med noen andre. Dette er særlig vanlig om vinteren. I en *siida* arbeider man sammen, for eksempel med forberedelse og gjennomføring av reinsskilling. Det innebærer å sette opp gjerdet og se over ferdige gjerdet og jobbe sammen med de andre i samme *siida*.

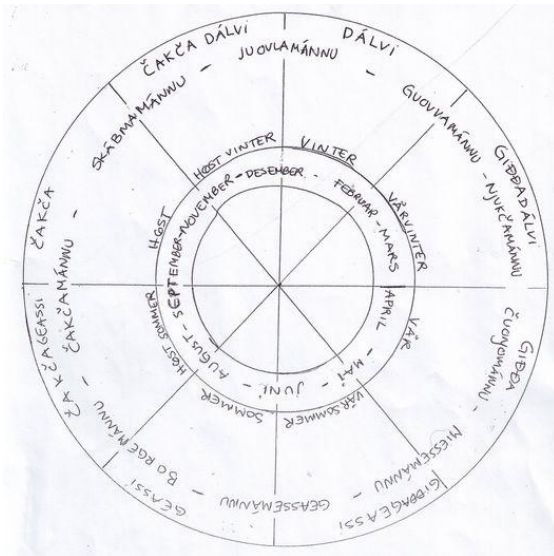
Reindriften har to lokaliteter: Den ene er vinterbeiteområdet for reinen og den andre er sommerbeiteområdet. Vinterbeiteområdet er ofte på innlandet, mens sommerbeiteområdet er på kysten eller på øyene utenfor. Som regel er vinterbeitet i de sørlige deler av et distrikt og sommerbeitet i nordlige deler av beiteområdene. Beiteforholdene er en av de viktigste grunnene til at reinen flytter mellom sommer- og vinterbeitet. Reinen beiter på forskjellige planter og urter som vokser på forskjellige steder til forskjellige tider av året. I sommerhalvåret spiser reinen gress, lyng og urter på kysten. Mens reinen er på sommerbeite får vinterbeite hvile og vokse igjen, slik at beitet er klart til flokken kommer tilbake. At reinen flytter er ikke bestemt av mennesker. Det er en rytme flokken har på grunn av beite. Vær, beiteforholdene og reinen bestemmer syklusen i reindriftsåret for gjeterne.

Menneskene i reindrifta har også to lokaliteter. Reindriftsfamiliene har hus nært både vinterbeiteområdet og sommerbeiteområdet. Vinterbeiteområdet er som regel hovedboplassen, mens familiene har et sommerhus eller hytte på sommerboplassen. Mange reindriftsfamilier flytter etter reinen til sommerboplassen om våren/sommeren og oppholder seg på sommerbeiteområdet hele sommeren. Dette praktiseres litt ulikt forskjellige steder. Noen barn starter på skolen på sommerboplassen om høsten og følger skolen der frem til familien er ferdig med reinmerkingen på høsten. Barn som vokser opp i reindrifta lever i et «flerverdenssystem» hvor de er aktører både i reindriftssamfunnet og fastboendesamfunnet nær vinterbeiteområdene. Slik er tradisjonen og mest sannsynlig har ikke vennene i bygda kunnskap om livet i reindrifta. (Nergård, 2006). Slik flyttingen foregår i dag har den foregått i mange tusen år. Tamrein er rein som er holdt som husdyr av mennesker, men allerede før tamreindrifta oppstod, hadde villreinen faste ruter hvert år. Akkurat de samme rutene følges fortsatt den dag i dag. Dette vet man fordi man i dag kan sammenligne kart over registrerte fangstgroper og flytterutene som gjelder i dag.

Reinflokken tas inn i skillegjerdene to ganger i løpet av et reindrifår. Første gang på høsten rett før flokken begynner å vandre mot vinterbeiteområdet. Da er formålet reinmerking og reinslakting. Dette må skje mens reinkalvene enda følger etter simla (mødrene) slik at reineieren har mulighet å merke kalvene. Andre gangen flokken må inn i skillegjerdet, er på vinterbeiteområdet. Her skal hver siide skille ut sin flokk fra de andres, slik at hver siida kan gjete flokken sin på vinterbeiteområdet.

2.1 Et år i reindrifta

Reindrifårret regnes i tradisjonen som et år med åtte årstider. På norsk deler man året i fire årstider, mens i den samiske kulturen deler man året i åtte årstider. Dette er vinter, vårvinter, vår, vårsommer, sommer, høstsommer, høst og høstvinter. I hver av de ulike årstidene har reindriftutøverne ulike arbeidsoppgaver. Årstidene følger i stor grad naturens rytme. Beiteforhold, vær og føre skiller årstider. For eksempel er det været som bestemmer akkurat når *vinteren* går over til å være *vårvinter*. Jeg visualiserer de åtte årstidene med følgende skisse:

Figur 1: Åtte årstider. Kilde: http://www.trestammersmote.no/view_bilde_stor.asp?id=911.

Jeg skal legge frem et år i reindrift, i mitt reinbeitedistrikt som er reinbeitedistrikt 9 Čorgaš. Dette er min beretning om reindriftsåret. Ulike områder driver noe ulikt, fordi drifta må tilpasses de områdene og den naturen man har i sitt reinbeitedistrikt. Derfor kan reindriftsåret være annerledes i et annet reinbeitedistrikt.

2.1.1 Vårvinter

Når vinteren går over til vår, nærmer det seg vårflytting. Vanligvis starter vårflyttinga fra vinter- til sommerbeiteområdet i slutten av april. Simlene er de første som blir urolige og klare for å flytte på seg. De må komme seg til sommerbeite før kalvingstiden. Hvor lang tid vårflyttinga tar, varierer fra distrikt til distrikt. Den kan påvirkes av avstanden mellom sommer- og vinterbeite, vær og føre og reinflokkens forfatning.

I kalvingstiden trenger simla mer energirik næring enn det som finnes på vinterbeitet. I tillegg er det viktig å komme frem til kalvingsområdene i god tid før kalvingen begynner. På denne tiden av året er simlene de prektige dyrene i flokken fordi de har de største gevirene. Bukkene feller sine gevir tidlig på vinteren. På denne måten er simla rustet til å kjempe med bukkene om de beste beiteområdene. Bukker er sterkere til å grave i dypsnøen etter lav. Siden simla fortsatt har gevir, kan hun jage dem bort etter at de har gravd frem lav. Når simla får kalv trenger hun også geviret for å beskytte reinkalven mot rovdyr. På

denne tiden av året er det lyst døgnet rundt. På dagen kan det bli veldig mildt, spesielt hvis sola skinner, noe som kan påvirker føret. Hvis det er kalde netter og varmt på dagen, blir det fort skareføre på natten. Dette er føret som tåler reinen godt og derfor er det best å flytte med flokken om natta og hvile på dagen. Godt føre vil øke farten på reinflokken. En erfaren reindriftsutøver ser om det er for høy fart på flokken. Da kan noen dyr slite med å holde følge med resten av flokken og da må gjeteren justere farten på flokken. Hvis det er mye dårlig vær og mildt både på dagen og natta blir føret tungt og det blir vanskelig for dyrene å bevege seg. Når gjeterne flytter med reinflokken må de derfor tilpasse farten etter føret og de svakeste dyrene. Deler av flokken er drektige simler og dette må gjeterne ta hensyn til.

2.1.2 Vår

Det første dyrene gjør når de kommer til kysten, er å drikke saltvann. De eldre i reindriften har alltid ment at reinen gjør det for å drepe parasitten svelgbrems som lever i halsen til reinen. En av teoriene er at reinen hoster og snyter ut svelgbremsen. Svake førsteårskalver er spesielt utsatt, de kan kveles og dø av svelgbrems. Reinflokken skiller seg selv når den kommer til sommerbeiteområdet. Dyrene foretrekker områder de er kjente med når de oppholder seg på sommerbeitet. Bukkeflokken holder seg for seg selv hele sommeren. De har noen faste punkter på beiteområdet som de holder seg i nærheten av. Når kalvingen nærmer seg trekker også simla for seg selv, og i likhet med bukkene, har simlene sine faste plasser. Simlene føder på samme sted hvert år, og når kalven blir voksen og selv skal føde, drar den også til det stedet. I løpet av vinteren har fjorårskalven blitt skilt fra mora, og simla er klar for å få en ny kalv. Når simla har fått kalven, slikker hun den tørr. Kalven kommer seg på beina i løpet av noen timer. I løpet av noen dager klarer den å følge mora. Da er de klare for å vandre rundt på sommerbeite sammen, på leiting etter gode beiteområder. Nå er simla ikke like bestemt på å holde seg til sine faste plasser lenger.

2.1.3 Vårsommer

Om sommeren er det viktig at folk fra reindistriktet er i området. Det kan være siidaledere, gjeterne og andre familiemedlemmer som ferdes i beiteområdet. I mitt distrikt er dette organisert med et vaktsystem hvor det hele sommeren er noen på vakt i sommerbeiteområdet. Dette organiseres ulikt i de forskjellige distriktene. Ved å være til

stede på sommerbeite kan man holde en viss kontroll på flokken og se om det er noe uvanlig aktivitet rundt flokken som kan tyde på at det er rovdyr i området. Ved å ferdes i områdene får man oversikt over om det er noen gjerder som trenger å ordnes. En av oppgavene til de som er på vakt de første ukene er å følge med på om det er dyr ved portalen inn til sommerbeiteområdet. Dette kan være dyr som har blitt igjen ved vårflyttinga, men som har funnet frem til sommerbeiteområdet på egen hånd. Dette kan skje for eksempel hvis simla har kalva under vårflyttingen og blir igjen på kalvingsplassen. Da kommer den etter flokken når kalven er sterk nok til å begynne å vandre. Men det kan også være reinsdyr på innsiden av porten i reingjerdet som skiller sommer og vinterbeite, som vil ut. Dette kan være nabodistriktet sine rein. Da slipper personen som har vakt disse reinflokkene ut slik at de kan dra tilbake til sine sommerbeiteområder.

2.1.4 Sommer

Tidlig på sommeren er det vanlig å dra på vidda for å sette fiskegarn i fjellvannene. Da tar man med seg *lávvo*, båt og garn. Ofte er barna også med på disse turene. For barna er det viktig å få ferdes i naturen både sommerstid og vinterstid for å bli godt kjent med områdene. Sommeren er tiden for å gjøre andre oppgaver som hører til reindrifta. Reinen er på sommerbeiteområdet og reindriftsutøveren har ikke den daglige kontakten med reinen slik som resten av året. Da har reindriftsutøveren mulighet å utføre andre oppgaver som man ellers ikke har tid til. Dette er den årstiden barnet har mulighet å være mye sammen med foreldrene i deres daglige gjøremål. En sentral oppgave om sommeren er vedlikehold av gjerdet. Ofte deltar både store og små, av begge kjønn i dette arbeidet. Stort sett går man over gjerdet og reparerer der gjerdet er ødelagt. Hvis man må sette opp et nytt gjerde, er det et omfattende arbeid. Et slikt reingjerde kan variere i lengde etter hvilken hensikt gjerdet skal ha og hvor det er plassert i naturen.

Sommeren er en fredelig tid for reinen. Det som styrer den om sommeren er insektene. Reinen er avhengig av å ha områder i nærheten av beiteområdene hvor den kan trekke seg til høyledragene for å komme unna mygg og klegg. Dette kan være på høye fjell hvor det blåser en god del. Hvis det ikke er slike i nærheten vil ikke reinen beite på disse områdene uansett hvor gode beiteforhold det er. Reinen trekker i stedet til veiene for å komme unna

bremsen. Dette er en parasitt som legger egg under huden på reinen. Eggene blir til larver som får vinger når de kommer ut. Rein som har slike egg under huden kan miste håret. Når reinen står på veien hører den bremsen bedre, dermed er det enklere å komme seg unna. Noen ganger kan man se en rein som springer frem og tilbake. Da prøver den å komme seg unna bremsen. Og hvis man ser reinsdyr som står på veien og tramper med foten så er også dette en måte den prøver å komme unna bremsen.

2.1.5 Høstsommer

På sensommeren skjærer man sennagress, da er gresset på sitt største og har ikke begynt å visne enda. Gresset vokser som regel rundt små dammer og i myrområder. Man skjærer gresset så langt ned mot rota som mulig og binder det sammen i bunter som man bearbeider og tørker. Dette gresset er vanlig å bruke i de samiske fottøyene, skaller, vinterfottøy som er sydd av reinskinn med pels, og komager, sommerfottøy som er sydd av flådd og bearbeidet reinskinn. Ofte bruker man også sommeren til å ordne ved til vinteren. Når sommeren nærmer seg slutten er det tid for å plukke multer. Ofte er dette en aktivitet som flere i familien er sammen om.

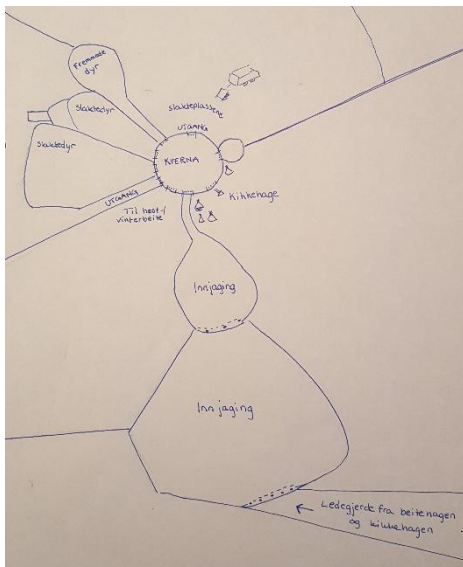
2.1.6 Høst

Når høsten kommer blir beitet dårligere for reinen. Den begynner å spise mer sopp og bær og søker etter urter som enda ikke er tatt av kulda. Etter det første snøfallet kan man se at reinen retter nesa sørover og er klar for å begynne vandringen mot vinterbeiteområdene. Men så lenge portene i reingjerdet mellom sommer- og vinterbeiteområdene er stengt kan ikke flokken begynne vandringen mot vinterbeitene. Først må hele flokken gjennom en omfattende runde i skillegjerdet for reinmerking og slakting.

Når reinmerking og slakting nærmer seg, er det en travel tid for reindriftsutøverne. De må samle flokken fordi den skal i gjerdet for merking og slakting. Først reiser gjeterne og siidaledere til sommerbeiteområdet, tidlig i september. De fleste barna og kvinnene venter til gjeterne har gjort alt klart for å sette flokken i gjerdet før de reiser til sommerbeiteområdet. Barna må derfor ta fri fra skolen og mange av mødrene må ta fri fra jobben. Noen skoleelever har fått med seg skolearbeid, slik at de kan være til stede i

reingjerdet helt til de er ferdig med arbeidet der. Andre får følge undervisning på den lokale skolen i sommerbeiteområdet i perioden det er rein i gjerdet. Reingjerdene som ikke ble sjekket i løpet av sommeren, sjekkes nå før man samler flokken. Hyttene må gjøres klare til familiemedlemmer kommer. Mange setter opp lavvo utenfor reingjerdet der man kan spise og slappe av mellom øktene i reingjerdet.

Dyrene samles og merkes i de såkalte merkegjerdene. Det er sinnrike system av gjerder. Det er satt opp ledegjerder som skal lede flokken til beitehagen. I begynnelsen er ledegjerdet vidt, så smalner den mot beitehagen. De som ikke har vært ute og samlet flokken med motorkjøretøy, samles utenfor beitehagen for å hjelpe med å få flokken inn i beitehagen. Da er det viktig at man kommer på plass lenge før flokken nærmer seg beitehagen, slik at man ikke skremmer og risikerer at den snur. Når man venter på flokken, må man ligge skjult. Reinen er vår for unaturlige bevegelser og konturer i naturen, og blir lett skremt. Derfor må man passe seg for ikke å vises i silhuett for reinen. Det er viktig å ikke komme for nær flokken. Da kan den stoppe opp og snu. Hvis flokken snur, blir det vanskelig for gjeterne å styre den. Når man har fått flokken inn i beitegjerdet, er det ofte god stemning i siidaen. Noen ganger blir flokken, eller deler av den, værende i beitegjerdet over natten. Det er derfor viktig at det er god tilgang på vann til reinen der.

Figur 2: Skisse over gjerdeanlegget

Under høstskillinga må flokken gjennom kvernen to ganger for å bli skilt. Kverna er det innerste gjerdet hvor man skiller reinsdyrene og slipper dem videre inn i riktig gjerde. Det er én dør til slaktegjerdet, én dør til nabodistriktenes dyr, én dør til «kikkehagen», én dør til

utgangen hvor man også har slakteplassen og én dør som går mot høst- og vinterbeiteområdet. De reinsdyrene som slippes ut denne døra skal ikke blandes sammen med de dyrene som ikke har vært gjennom skillegjerdet. Når flokken skal gjennom kverna tar man små flokker av gangen.

Figur 3: Jage rein inn i kverna

I første runde gjennom kverna fanger man umerkede kalver og har på dem skilt med hvert sitt nummer. Familiene velger ut slaktedyrr, noen slakter man selv og resten blir sendt til slakteriet. Skillegjerdet har egne lommer for de som skal til slakteriet. Bilen som frakter dyrene som skal slaktes til slakteriet, «slaktebilen», er som regel bestilt før man har begynt med skillingen. Hvis det er en veldig liten flokk som er i gjerdet og man er i tvil om man klarer å fylle en slaktetrailer, kan det hende at man venter til neste dag før man bestiller i håp om at flokken dagen etter vil klare å fylle en trailer. Da slipper man denne flokken i beitehagen hvor det er vann slik at den lille flokken klarer seg godt til dagen etter. Reinen som blir slaktet på stedet, får et stikk med tollekniv i bakhodet. Stikket går inn i reinens hjerne og reinen blir umiddelbart bevisstløs. Så åpner man pulsåren i halsen, slik at skrotten pumpes tom for blod. Blodet tappes i spann og må røres til det blir kaldt slik at det ikke koagulerer til klumper. Disse reinsdyrene som går til familiens eget bruk, slakter man gjerne mellom hver flokk som kommer i kverna, eller etter at man har hatt hele flokken gjennom kverna i første runde. Samtidig tar man ut hanndyrene og fjorårskalver som ikke skal til slakteriet og slipper dem i det gjerdet som er vendt mot høst- og vinterbeiteområdet. Denne flokken slippes ut samlet etter at man er ferdig med skillingen og merkingen slik at kalvene og simlene også blir med flokken sørover. Når hele flokken har gått gjennom kverna første gang er det tid for pause.

Familiene samles i hver sin lavvo, campingvogn eller grillhytte. Den første som kommer inn i lavvoen har ansvar for å tenne bål og sette på enn kjele med vann. Alle har ansvar for seg selv. Både barn og voksne lager mat til seg selv. Hvis det henger kjøtt til røyking forsyner man seg av det og steker det på bålet. Ellers kan det være middag fra dagen før som man varmer over bålet. Etter en times tid begynner det å bli litt liv ved skillegjerdet igjen. Nå skal noen representanter fra hver siida se på flokken bestående av kalver og simler. Nå har simlene og kalvene fått fred en times tid til å finne til hverandre. Men fortsatt kan man høre lyden av kalver på leting etter mora, hvor mora svarer. Nå skal man finne ut av hvem som eier de umerkede reinene. Det gjør man ved å se hvilken simle kalven følger etter. Det er en jobb som krever et øvet øye i et område hvor det er mange dyr i bevegelse samtidig. Man må være vant til å følge etter simlene og se hvilken reinkalv som følger etter. På denne måten er man i stand til å se hvem som er mora til den enkelte kalven, og hvem som eier hver enkelt kalv i flokken. Reindriftssamen kjenner igjen reinens utseende, bevegelse og oppførsel.

Noen dyr holder seg bestandig i kanten av flokken, noen henger bestandig litt etter og noen leder an. Når man kjenner flokken sin veldig godt, kan man merke det hvis enkeltdyr forsvinner fra flokken. Dette er gode egenskaper for en reindrifutøver å ha og det er ferdigheter en reindrifutøver har bruk i det daglige arbeidet. Når alle siidaledere tror de har funnet kalvene til sine simler, samles de. Siidaledere har med seg hvert sitt liste med oversikt over alle reinkalv-nummere som tilhører hans siidaandel. Kalvenummeret er det tallet som står på skiltet som henger rundt halsen på kalven. Da roper han eller hun som har ansvaret for skårebordet ut kalvenummeret. Den som har det kalv-nummer på sin liste roper ut eierens navn. På denne måten får personen med skårebordet oversikt over kalvenes eier. Hvis flere reineiere hevder eierskap til en reinkalv må de to ut og se på nytt. Som oftest har kalven begynt å følge feil simle i starten, og derfor har det blitt feilregistrering. Når det er kommet i orden, skal flokken gjennom kverna på nytt.

Figur 4: Gutt som skal fange reinkalv med skilt rundt halsen

Nå skal reinkalvene få øremerke. I kverna fanger man reinkalv og roper ut nummeret den har. Den som har skåretavla roper eierens navn. Eiereren henter kalven, legger den ned på bakken og snitter reinmerke i begge ørene. Dette er presisjonsarbeid som tar litt tid å lære seg. Det er viktig at øremerket er nøyaktig og tydelig slik at man ikke forveksler det med andres øremerker. Hvis øremerket er skjært ut med fint snitt er det også lettere å se merket på avstand. Dette er viktig for reindriftsutøvere, siden det ikke alltid er mulig eller hensiktsmessig å komme nært dyret.

Figur 5: Gutt lærer å merke reinkalv

Hver familie har et felles familiemerke som baserer seg på de samme grunnsnittene. Etter hvert som barna blir født får de et merke som baserer seg på foreldrenes grunnmerke. Noen siidaledere har også andre personer sin rein under sin siidaandel. For eksempel kan det være person som ikke har rett på egen siidaandel, men likevel har egne reinmerker og

reinsdyr. Dette kalles for sytingrein. Når man har merket kalven må man enten slippe den løs eller sette den i slaktegjerdet. Da blir den sendt til slakteriet med resten av slakteflokkene. De fleste hannkalvene og noen hunnkalver blir skilt ut fra flokken og blir sendt til slakteriet. Slakteuttaket er viktig for å bevare reinbeiteområdene slik at de ikke blir overbeitet. Resten av kalvene og simlene blir sluppet sammen med resten av flokken som skal sørover mot vinterbeite. Det er viktig å avslutte høstslakting og reinmerkingen før bukkene kommer i brunst. Bukker som er i brunst har en veldig stram lukt. Denne lukten smitter over på alt den er borti. Hvis man er uheldig og får denne lukta på seg, får man den ikke bort bare ved å vaske. Det går ikke an å spise kjøttet fra bukker som er i brunst. Hvis man sender en brunstig bukk til slakteriet, kaster slakteriet kjøttet. Reineieren får ikke betalt for skrotten.

Men flokken trenger også ro i brunsten. Noen bruker å si at det vil påvirke neste års kalveprosent hvis ikke reinflokken får være i fred i brunsten. Med det menes at hvis flokken blir forstyrret i brunsten så kan man ikke være sikker på bukkene har fått paret seg med alle simlene. Bukken samler små flokker av simler som den holder samlet ved å føre dem til områder hvor simlene ikke kommer seg unna, for eksempel mot en skråning. Gjeterne kan se at bukkene allerede i midten av september har begynt å samle simlene i klynger, dette er forberedelser til brunsten. Når brunsten slår inn har bukken allerede klar simlene som han skal pare seg med. De største har ofte interne kamper seg imellom for å markere seg og hevde sin rett over simlene. Noen ganger kan man se at bukkene sloss så mye at de blir sittende fast i hverandre, for eksempel at de store gevirne sitter fast i hverandre. Da hender det seg at det kommer noen andre bukker og får paret seg med simlene mens de to største bukkene er opptatt med å slåss. Simler har noen sykluser hvor de kan bli befruktet, så hvis det ikke lykkes på første forsøk er det flere muligheter. På høsten når flokkene er i skillegjerdet ser bukkene store og staselige ut, for eksempel er de brei over nakken. Etter brunsten er bukkene nesten ikke å kjenne igjen, de er slitne og avmagret. Testosteronet som bukken har samlet opp til brunsten forsvinner, dette er også grunnen til at de begynner å miste geviret etter at brunsttiden er over. Noen mister geviret allerede i slutten av oktober. Brunsttiden starter på slutten av september og varer i nesten en måned. Reinbeitedistriktet som jeg hører til, flytter først til området som heter *Golggotvuopmi*. *Golggot* betyr å være utmattet. Bukkene i flokken er utmattet etter brunsten. Derfor heter oktober også *golggotmánnu*.

Etter at hele flokken har vært i gjerdet og brunsten er ferdig, begynner man å flytte til vinterbeite med flokken. Høstflyttingen tar mye lengre tid enn vårflyttingen. Det er bukkene som bremser flokken. Resten av flokken vil mot vinterbeitet fordi beiteforholdene er mye bedre under tregrensen enn på kysten på denne tiden av året. Det var et år at flokken dro nordover før gjeterne rakk å samle bukkene. Det året tok det akkurat et døgn å komme seg fra sommerbeiteområdet til området hvor flokken holder til på senhøsten før snøen kommer. Dette er ved grensen til vinterbeiteområdet, under tregrensen. Dette viste gjeterne hvor hardt bukkene er med på å bremse flokken. Resten av flokken vil til vinterbeiteområdene fort når den først har begynt ferden fra sommerbeiteområdene. Hvis det er soppår vises dette godt på reinen ved at den blir mer aktiv og beveger seg over større områder enn ellers. I reindriftsmiljøet kalles dette for *guoppar-vista*. Dette ordet betyr at det er mye sopp, som gjør at reinen vandrer så vidt at reindriftsutøvere ikke har mulighet å holde flokken samlet.

2.1.7 Høstvinter

Resten av høsten holder reinflokken seg under tregrensen i vinterbeiteområdet. Dette er gode høstbeiteområder, men når snøen kommer vil ikke reinen beite i disse områdene mer. Når det kommer snø og det blåser på viddene, blåses snøen under tregrensen. Dermed blir beiteforholdene dårlige for reinen. Når reinen beiter på disse områdene før de store snøfallene får den utnyttet beiteområdene til fulle. Gjeterne kjører bare på øversiden av flokken for å holde flokken under tregrensen så lenge det er mulig. Mens den holder seg under tregrensa er hele flokken samlet. Først når det blir så mye snø at reinen ikke klarer å beite i lavlandet, og derfor trekker seg mot vidda, velger distriktet å samle flokken i gjerdet for å skille den. Været på denne tiden av året er veldig avgjørende for videre beiteforhold for reinen. Det er de plutselige værømslagene som er skumle for beiteforholdene. Hvis det er kommet mye snø og det plutselig kommer en mild periode, bør det regne så mye at all snøen smelter bort og det blir bart på bakken. Hvis det da i tillegg kommer mye vind er det helt optimalt. Da blir bakken så tørr at den ikke fryser til is når det igjen blir kaldt. Beitet berges godt dersom det kommer tørr snø på bar bakke.. Da blir det gode beiteforhold for reinen fremover. Hvis det kommer regn oppå snøen, etterfulgt av en kuldeperiode, kan det skape utfordringer for beitet. Men det mest kritiske er dersom det regner mye på bar bakke

rett før det kommer en kuldeperiode. Da blir hele beitet dekket av glatt is, og reinen klarer ikke grave seg gjennom for å komme ned til beitet. Isen blir mykere når det kommer snø oppå. Snøen isolerer slik at reinen klarer å slå seg gjennom isen. Det betyr at dette ikke ødelegger beiteforholdene for hele vinteren.

2.1.8 Vinter

Når flokken ikke vil være i lavlandet lengre samler man den og setter den i gjerdet på nytt. Da skal familiene skille sine flokker fra hverandre og ta ut slakterein. I noen distrikter er det også reintelling. Det er myndighetene som har ansvaret for reintellingen. Dette gjør de for å kontrollere at distriktene overholder de øvre reintallene som er fastsatt og som skal sikre en bærekraftig utnyttelse av beiteområdene. Man skiller flokken fordi hver siida skal gjete flokken sin for seg selv på vinterbeiteområdet. Dette gjør man fordi det er bedre for vinterbeite at det er mindre flokker som er samlet. Man sparer på beiteområdet fordi det ikke er så store områder som blir tråkket harde av flokken.

Figur 6: Reinflokk som har tråkket ned snøen

Når en stor flokk går samlet blir hele området tråkket ned slik at snøen blir like hard som en gårdsplass som man har gått på en hel vinter. Man klarer nesten ikke å grave seg ned til jorda på slike områder. På samme måte er det med beiteområdene. Derfor foretrekkes mindre flokker som ikke trækker ned snøen i like stort omfang. Der hvor reinen beiter, lager den beitegroper, et område med mange beitegropet kalles beitegropområde. Reinen

lager først en beitegrop som den utvider etter hvert som den graver og beiter. Det som er viktig i den forbindelsen er at hvis flokken må flyttes til et annet område, så fryser disse beitegropområdene og man kan ikke ta med flokken tilbake dit for å beite.

Beitegropområdene som er brukt på senhøsten er myknet opp på våren og kan da brukes igjen av flokkene.

Hver familie har hvert sitt område på vinterbeiteområdet som de gjeter flokken sin på om vinteren. De fleste familiene har egen hytte ved skillegjerdet på vinterbeiteområdet. Hytten ved vintergjerdeanlegget er betydelig mindre enn den på sommerbeite. Selv om det samles mange her, er det kortere vei hjem til bygda og noen av hjelperne kommer bare på kveldsvisitt. Det kommer ofte noen fra nabolikene for å se om deres rein har havnet i denne flokken. Reinsking skjer som regel på den mørkeste tiden av året. Det gjør at det er mørkt døgnet rundt og ofte kommer de kaldeste periodene på denne tiden av året. Da må man utnytte det korte dagslyset når man skal samle flokken. Ofte kommer man ikke i gang med gjerdearbeidet før mot kvelden. Gjeterne får ofte en liten pause før gjerdearbeidet etter reinsamlingen. Rein har også godt av å få roe seg litt ned før man starter. Alle de forskjellige *siida* har hver sin dør hvor de slipper reinen sin. Det året det er reintelling står det en teller ved siden av døra og noterer hvert enkelt dyr som slippes inn. Hvis man skal slakte, så gjør man det rett innenfor døra her. Det er en egen dør for slakteflokken, den blir kjørt ned til veien hvor slaktebilen tar den med til slakteriet. Det kan være tidlig morgen når man er ferdig med å skille flokken. Da drar alle hvert til sitt og får noen timer søvn før en ny dag starter. De som skal ut å samle en ny flokk står opp grytidlig for å få mest mulig ut av dagslyset. Noen har reist hjem etter ferdig gjerdearbeid for å sove hjemme. De som er igjen i hytta har en del andre oppgaver som må gjøres. Hvis man har slaktet rein i løpet av natten, må man pakke det bort og kjøre det ned til veien hvor det er noen som kommer og henter det. Man tar vare på alt man kan bruke av reinen; skrotten, bein, hodet, innmat og blod. Vinterpelsen hos reinen er mye *suohkadeabbo*, tjukkere i pelsen, enn sommerpelsen. Dette gjør at pelsen er varmere, men ikke like fin som sommerpelsen. Derfor er det vanligere å ta *gapmasiid* til bruksskaller om vinteren. Dette er ikke like fint som skinnet man får ved slakting om sommeren, men det er mer hardført. I tillegg må man gi mat til flokken som står i gjerdet. Utover dagen følges denne flokken ut av gjerdet og til området hvor de skal beite. Da er det viktig å kommunisere med de andre om tidspunkt når de forskjellige *siida* slipper flokkene sine, slik at man ikke blander flokkene i hverandre igjen.

Utover vinteren kan man igjen samle flokkene hvis man ser at beiteforholdet tilsier det. Dette er noe man for eksempel kan gjøre hvis vinterbeiteområdet er veldig dårlig. Noen vintre kan være harde for reinen. Hvis vinterbeite er dårlig vil flokken trekke nordover mot sommerbeiteområdet. Da kan reindriftsutøvere prøve å føre dyrene på fjellet med rundballer med surfór av gress. Men det er ikke bestandig man slik klarer å bremse flokken i å dra nordover. Rein som har spist lav hele vinteren tåler rundballer dårlig. Lavet er veldig næringsfattig og fungerer nærmest som vomfyll for reinen. Fjorårskalver blir ikke noe større over vinteren, man kan si at reinen er på sparemodus. Den sparer på energien på best mulig måte, målet er å overleve vinteren. Reindriftsutøvere kan prøve å bremse flokken i å dra nordover ved å snu på flokken daglig. Men dette er heller ikke noe bra for dyrene, de vil bli utmattet etter hvert hvis man gjør dette over en lengre periode. Det er snøforholdene som styrer syklusen i veldig stor grad. Hvis det er vanskelige beiteforhold på senvinteren, vil dette være svært kritisk for reinen. Simla er drektig på denne tiden av året. Hvis hun merker at hun ikke har energi nok til å oppfostre kalven vil den kaste kalven, abortere, for å være sikker på sin egen overlevelse.

Hvis flokken vil nordover mot sommerbeiteområdet tidligere enn vanlig så har distriktet mitt to alternativer som kan berge våren og at simlene ikke kaster kalvene. Det ene er å flytte reinflokken mot kysten av vinterbeiteområdene. Her blir det bart på bakken mye tidligere og det kan være bra beiteforhold for noen uker. Det andre alternativet er å flytte flokken nesten helt til porten av sommerbeiteområdet. Hvis man er heldig kan det være beiteforhold for en periode i dette området. Å slippe flokken inn i sommerbeiteområdet er ikke aktuelt for her er alt enda vissent. Hvis beiteforholdene er dårlige, kan dette også påvirke simlas melkeproduksjon når kalven blir født.

3.0 Barns plass i reindriffta

Barn får lære å øremerke rein i tidlig alder. Noen av dem får sin første rein i dåps gave. Kalven vokser opp og får egne kalver. På den måten bygger de opp en reinflokk i tidlig alder. Barn lærer fort verdien av å eie dyr, blant annet ved at det følger egne dyr. På den måten skapes barnets reindrifftsidentitet. Barnet er stolt over å eie egne rein og føler at de er en del av reindrifften.

Barn i reindriffta blir tidlig opptatt av at flokken skal vokse og de lærer hvilke dyr i flokken som kan slaktes og hvilke som kan settes i avl og være med å danne en reinflokk. I disse prosessene med sin egen rein lærer barnet hvordan drive på en bærekraftig måte. Men barnet lærer samtidig at å være reindrifftsutøver handler om mer enn å bygge opp en flokk. Flokken må være sterk nok til å takle neste vinter og at reindrifft handler om å finne en balanse som gjør at reinsdyrene utfyller hverandre i flokken. Dette er viktig for å opprettholde en levedyktig og sunn flokk. Barn lærer også å få et eierforhold og ha ansvar for dyrene sine gjennom *diida* som noen hevder hører til samisk overtro. Men en *diida* er i realiteten en metode for å advare, påminne og veilede barn og voksne om ting de bør eller ikke bør gjøre. Det fungerer som en metode for å lære barn hvordan man ikke skal oppføre seg. Et eksempel på en *diida* som ofte brukes i reindriffta er: «*Ále dajo dolaiguin ammes du miesit čalmehuvot!*» (Du må ikke leke med bålet, for da kan reinkalvene dine bli blinde). I stedet for å kommandere og forby anvendes *diida* som uttrykk for gode eller dårlige konsekvenser ved ulike handlinger (Sárá, 2007).

Å lære sitt reinmerke er avgjørende kunnskap i reindriffta. Barnet lærer først å kjenne igjen sitt eget merke, deretter familiens, slektas og øvrig reinmerker i samme distrikt. Når barnet skal lære å merke egen dyr er det foreldre eller andre voksenpersoner som sitter sammen med det og veileder (Joks, 2007). I tillegg til å lære seg de ulike merkene og kunsten å merke, må barnet også lære navnet på de ulike snittene i øremerket. På denne måten kan man enklere føre en samtale om andre forhold ved drifften. Det er nødvendig å lære fagterminologien i reindriffta. Barn arver eller får et merke som er en videreføring av foreldrenes reinmerke. På denne måten har hele familien lignende øremerke. Det gjør det lettere å lære seg de ulike familier sine øremerker, uten å kunne alle detaljene til hele familien, det er nok hvis man klarer å lære seg grunnsnittene for den familien. I tillegg blir

barnet også bedre i stand til å orientere seg i reingjerdet. Andre elementer som påvirker barnets evne til å arbeide med dyrene er at det lærer å kjenne dyrene, farger i pelsen, form på geviret og kroppsbygningen.

Barn som vokser opp i reindriften lever i en «flerverdensystem» hvor de er aktører både i reindriftssamfunnet og fastboendesamfunnet nær vinterbeiteområdet til flokken. Mange unge utøvere vet at deres venner og nettverk i bygda ikke har mye kunnskap om deres liv i reindriften (Nergård, 2006).

I den samiske barneoppdragelsen er det tradisjon for å være opptatt av at barnets skal være med på å ta beslutninger. Foreldrene er bevisste på at det må ligge en drivkraft i barnet som gir lyst til å delta i felleskapet og utøve familiens virksomheter som i reindriften. Likevel vet man at er mange andre fristelser for barnet som gjør at det ikke alltid kjenner denne drivkraften for å utføre de daglige gjøremålene en reindriftsfamilie må. Dette kan være aktiviteter som tv- og dataspill som konkurrerer med de tradisjonelle aktivitetene om barnas gunst. For at barnet skal lære å bli en dyktig gjeter og reindriftsutøver må barnet delta i de praktiske gjøremålene (Joks, 2007). I den samiske kulturen er det viktig at mennesker blir selvstendige. Barn skal lære å ta ansvar og handle på egen hånd uten å bli styrt av voksenpersoner. Det er vanlig at de unge får egne ansvarsoppgaver. Disse skal de gjennomføre med litt instruksjoner, resten skal de lære seg selv ved å gjøre egne erfaringer. Det er viktig at de voksne godtar at alt ikke er perfekt. Det skal være rom for å prøve og feile.

De samiske foreldrene må finne en balanse i en oppdragelse som fører barna til et liv i reindriften og inn det moderne samfunnet de lever i dag. I den samiske barneoppdragelsen er det ikke vanlig at voksne styrer barn. Barn skal, i all hovedsak, lære gjennom sine egne erfaringer (Balto, 1997). Miljøet og naturkrefter er noe av det som bør styre barnets oppførsel og væremåte (Joks, 2007). Joks (2007) mener at den frie samiske barneoppdragelsen først og fremst vokser ut av at foreldrene er trygge på livet i naturen. Kunnskapsoverføringen i reindriften virker mer som integrering enn veiledning. Det forventes at barnet ser, lytter, ser igjen og prøver selv. De skal ikke spørre i ett sett, men

heller prøve selv og lytte til det de voksne sier. På denne måten lærer de begreper og generell kunnskap

I reindriftsmiljøet er de voksne opptatt av at barnet skal bli i stand til å klare seg selv og å takle de ulike oppgaver og utfordringer alene. På samisk heter dette *allmáiduvvat*, å bli en voksen mann (Nystad, 2003). Det forventes også at de som jobber i reindrifta skal være sterke og mestre praktisk arbeid ute i naturen. Det er også andre egenskaper man ønsker at barnet skal opparbeide slik at personen blir godt rustet til å takle utfordringer. For å jobbe i reindrifta må man ha visse egenskaper (Nystad, 2003). For eksempel å være *searra*, det vil si en som er god i all slags arbeid, spesielt i praktisk arbeid. En annen egenskap man bør ha i reindrifta er «*fitmat*», gode evner til å gjenkjenne. Man må være «*deaivil*», ha god retningsans og finne frem på fjellet i all slags vær. Man må også være «*vissal*», flittig. I tillegg må man være sterk, flink i all slags arbeid. Man må være «*roahkat*», frampå, en som stoler på seg selv og sin egen vurderingsevne og tør å prøve (Nystad, 2003). Kunnskap om rein er viktig. Det å kunne termene om reinen og beitet er viktig i kommunikasjonen med andre reindriftsutøvere. Det er en god egenskap å kjenne igjen enkelt dyr i flokken. Det kan man gjøre gjennom å kjenne igjen pelsfarge, reinmerke og dyrets lynne. Når man kjenner igjen reinens ytre form, får man øye på rein som tilhører egen *siida* raskere dersom noen har mistet dyr til nabosiida. Man kan også bli kjent med reinens væremåte, for eksempel hvor i flokken dyret holder til. Noen dyr er slike som alltid er i fronten, noen er alltid i utkanten av flokken og noen alltid inni flokken (Joks, 2007).

4.0 Teoretisk orientering

For å sette min problemstilling inn i kontekst vil jeg kort presentere noen relevante begrep og teoretikere.

4.1 Oppdragelse og sosialisering

En viktig prosess som foregår i alle samfunn er sosialisering som både består av kulturoverføring og det noen omtaler som oppdragelse. Barnet læres opp til å fungere i samfunnet med de normer og forventninger omgivelsene har til det. Dette er også en viktig del av kulturoverføringen og sosialiseringen i reindrifta.

Berger og Luckmann definerer sosialisering slik:

Det, der i et samfund tages for givet som viden, bliver sammenfaldende med det, der er muligt at vide, eller skaber i alle tilfælde den ramme, indenfor hvilken man i fremtiden kan få alt det at vide, som man endnu ikke ved. Det er denne viden, der indlæres under sociale verdens objektiverende strukturer i den individuelle bevidsthed. Viden er, forstået på denne måde, krumtappen i samfundets fundamentale dialektik. Den «programmerer» de kanaler, hvorigennem eksternaliseringen frembringer en objektiv verden. Den objektiviserer denne verden gennem sproget, dvs. den skaber orden ved at gøre verden til objekter, der igjen som objektivt gyldig sandhed. (Berger & Luckmann, 1992, s. 84-85)

Et samfunn tar enkelte ting for gitt og skaper rammer for hva som aksepteres. Dette styrer i sin tur måten individene ser på det de opplever som en objektiv verden.

Nyere forskning viser at grunnleggende kommunikative evner er medfødt (Joks, 2007). Dette kan tyde på at sosialisering og oppdragelse ikke handler om å gjøre barn og unge til sosiale personer, slik de klassiske definisjonene på disse begrepene har beskrevet. I nyere forskning har relasjonen mellom mennesker fått større fokus i sosialiserings-, oppdragelses- og dannelsingsforskningen (Sommer & Johansen, 2006). For at man skal forstå

mennesket og dets grunnleggende forsøk på å erkjenne, erfare og lære, må man se på dets menneskelige og kulturelle forbindelser (Fogel, 1993).

For barn og unge i familier og i andre læringsmiljøer handler det om å skaffe seg et stigende kjennskap til og mestring av den komplekse sosiale orden. Dette innebærer [...] kreative muligheter for å påvirke den etablerte orden, og dette er mulig, for det første på grunn av relasjonsforholdets relative ikke-forutsigbarhet samt menneskets agens. For det andre forandrer det senmoderne samfunnet seg relativt raskt, mens neste generasjon oppdras og sosialiseres. Oppdragelse og sosialisering finner nemlig sted innenfor rammene av relativt stabile sedvaner, såkalte konsensuelle rammer og anvendelse av kulturelle, kommunikative, historiske etablerte redskaper. Om ikke alltid fullstendig, så i hvert fall delvis, formidles visse sider av samfunn og kultur på tross av store forandringer fortsatt som relativt stabile tradisjoner til neste generasjon ... Oppdragelse og sosialisering medieres også i det asymmetriske sam- og motarbeid med og til merkompetente andre. Disse andre kan bestå av forskjellige betydningsfulle mennesker i både familier og læringsmiljøer. (Sommer & Johansen, 2006, s. 39).

Individene i et samfunn må lære seg hvordan de skal opptre innenfor sin sosiale verden samtidig som de også er med på å definere den. Samfunnet endrer seg raskt mens sosialiseringen av enkeltindividene og særlig barn pågår. De er derfor i stor grad med å bestemme hvordan det nye samfunnet både utvikles og oppfattes. Sommer mener at til tross for dette er det også en viss stabilitet i sosiale sedvaner innen kultur, språk og handlemåter. Med andre ord er det visse strukturer innad i et samfunn som overføres mellom generasjoner og som styrer tankemåter og handlemønstre. Tradisjoner blir derfor i noe grad videreformidlet, om enn tilpasset kommende generasjon. Et viktig poeng hos Sommer er at de «betydningsfulle» har mer kunnskap enn den som blir sosialisert. Samfunnsnormene både overføres og forhandles om mellom generasjoner.

Dette er særlig relevant i reindrifta som i stor grad er et eget samfunn der både det sosiale og den fagmessige kompetansen blir overført fra en generasjon til den neste. Det kan støtte

opp under og bevare tradisjoner i større grad enn i andre samfunn, som i større grad baserer seg på formell læring. I reindriftsmiljøet er hovedfokuset uformell læring der familien og betydningsfulle andre har helt avgjørende innflytelse. De viktige personene er i stor grad foreldre, men også storfamilien, gudforeldre og navnesøsken er dypt involvert.

«Oppdragelse og sosialisering innebærer å gi barnet mulighet til å utvikle selvstendighet i balanse med tilhørighet og forpliktelse i et samfunn, eller en bestemt kulturell gruppering.»

(Nergård, 2005, s. 53) Barnet knytter trygge relasjoner til omgivelsene og foreldrene, og blir trygg på at det har mulighet for å utvikle selvstendighet. Foreldrene har hovedansvaret for barnet og er de viktigste personene for barnet. Men i det samiske samfunnet er det flere voksne enn bare foreldrene som spiller viktige roller i barnets utvikling og sosialisering (Nergård, 2005)

4.2 Begrepet deuterolæring hos Gregory Bateson

Bateson (1973) sin læringsteori handler om at læringen skjer på to nivåer; protolæring og deutorlæring. Han forklarer forskjellen på disse læringstypene slik:

...we inflict a series of similar learning experiments on the same subject, we shall find that in each successive experiment the subject has a somewhat steeper proto-learning gradient, that he learns somewhat more rapidly. This progressive change in rate of proto-learning we will call deuterolearning (Bateson, 1973, s. 167).

Han presenterer to begreper, protolæring og deuterolæring. Protolæring er læringen av første orden, det vil si at man er bevisst at man lærer og hva man lærer. Når protolæring finner sted, oppstår det et biprodukt - deuterolæring. Ved enkel læring er det naturlig at subjektet utfører en oppgave bedre etter flere forsøk – men i tillegg ”lærer noe man mens man lærer noe annet”. Det er dette Bateson (1973) kaller for deuterolæring. Det betyr at man ikke er bevisst at denne læringen finner sted når man lærer.

Deuterolæring er knyttet til abstrakte termer og vaner. Abstrakte termer som ansvarlighet og passivitet påvirker våre vaner og hvordan vi oppfatter strømmen av hendelser som

omgir oss – noe som i neste omgang påvirker vår oppførsel. Det kan være måten vi ser på verden og oppfatter det som skjer rundt oss (Bateson, 1973). Deuterolæring er en konsekvens av tidligere læring og læringsmetoder. Dette er derfor nært knyttet til våre verdier og hva vi vil vektlegge, oppfatte og lære ved senere anledninger. Ifølge Bateson (1973) kan tidligere deuterolæring påvirke ny læring – både deuterolæring og protolæring. Med dette mener han at når lignende læringssituasjoner skjer flere ganger på de samme emnene, vil læringsprosessen gå fortere. Man blir flinkere til å løse problem etter hvert som man repeterer enkel læring. Det skjer ved at man ser etter sammenhenger, og gir den repetitive læringen mening på bakgrunn av tidligere erfaring. Dette gjør at man senere i lignende kontekster enklere løser de praktiske oppgavene.

Bateson (1973) er også opptatt av at man ved deuterolæring kan man også utvikle tankevaner. Han referer til professor Maier «direction...is the force which integrates memories in a particular manner without being a memory itself.» (referert i Bateson, 1973). Med dette mener man at deuterolæring integreres i tankene. Det betyr at man kan reflektere over det man lærer, men det er veldig vanskelig å oppdage det man lærer og reflekterer over. Tankevaner man får gjennom deuterolæring påvirker hvordan man reagerer på omverden.

Konteksten har en stor betydning i deuterolæring. Når man skal se meningen i noe, må man kunne se det i sammenheng med noe man kjenner til fra før av. Kontekster kan være verbale og atferd kan være en del av en kontekst. (Bateson, 1973)

5.0 Metode

I dette kapittelet skal jeg gjøre rede for hvilken metode jeg har brukt og for mitt vitenskapsteoretiske ståsted i denne studien. Utgangspunktet var å undersøke voksenpersonenes betydning for læringsprosessen i den samiske barneoppdragelsen rettet mot reindrifta. Jeg valgte å gjøre kvalitative forskningsintervju for å få svar på forskningsspørsmålene mine. Mitt vitenskapsteoretiske ståsted i oppgaven er i et hermeneutisk perspektiv.

5.1 Min forforståelse

Bestemor og bestefar, eller áhkku og áddjá som det heter på samisk; var flere enn mine biologiske besteforeldre. Andre eldre personer som stod oss nær kunne også bli omtalt som besteforeldre.

Áhkku ja áddjá betyr bestemor og bestefar, det var Elle-áhkku, Biert-áhkku, Ánne-áhkku, Máret-áhkku, Káre-áhkku. Jovvna-áddjá, Asllat-áddjá, Piera-áddjá, Ánde-áddjá, Máhtte-áddjá, Ovlá-áddjá.

Jeg har hatt mange i min oppvekst som har hatt rollen som bestemor og bestefar for meg. Noen få av dem var det nærmeste jeg hadde, de fleste har vært nær meg i perioder av livet. Når jeg kunne kalle dem for *áhkku ja áddjá*, så følte jeg at de var meg nær. Vi hadde en felles tilhørighet og felles historie. De brydde seg om meg, tok meg med og snakket med meg når jeg trengte råd. Noen av dem fikk jeg også tilsnakk fra og det følte helt riktig. Mange av disse bestemødrene og bestefedrene hadde omtanke for hele familien min. Mine foreldres tanter og onkler sto oss nære. Flere av dem var ofte hjemme hos oss, i perioder daglig. Gjennom oppveksten fikk jeg daglig se hvordan flere generasjoner jobbet sammen og hjalp hverandre. Etter hvert som jeg vokste til, ble jeg også en del av dette fellesskapet hvor alle støttet hverandre. Jeg lærte å verdsette mine medmennesker og deres ferdigheter. I storfamilien vår hadde vi noen personer som hadde god kunnskap om *duodji*, samisk håndverk. De fikk både jeg, søsteren min og moren min mye støtte av når vi holdt på å lære oss *dudjot*, gjøre samisk håndarbeid. En annen *áhkku*, bestemor, var veldig dyktig på matlaging. Jeg var mye sammen med henne for å lære de tradisjonelle samiske

matlagingstradisjonene. På denne måten var det mange i storfamilien som sørget for at jeg fikk bred kompetanse innenfor den samiske tradisjonen.

5.1.1 Ferdighetene mine fra reindriften

Ungdomsårene var perioden jeg var mest aktiv i reindriften. Da var jeg blitt selvstendig nok til at jeg ikke trengte å ha følge for å komme meg til og fra reingjerdet. Jeg prøvde å ta mest mulig ansvar for meg selv, samtidig prøvde jeg å være mest mulig til nytte i arbeidet. Jeg hadde mange år med læring, erfaringer og støtte fra voksne med. Når jeg skulle begynne å være selvstendig, gjorde jeg det ut fra de ferdighetene jeg hadde opparbeidet meg gjennom årene jeg hadde fulgt foreldrene mine, tanter og onkler og besteforeldre i reingjerdet. Et eksempel på denne erfaringsinnhentingen er fra tidlig i ungdomsårene. Jeg sto i skillegjerdet, kalt *kirdno*. Vi var på sommerarbeite og jobbet med reinmerking og slakting. Jeg sto sammen med de voksne fra min storfamilie. Dette var reinens første runde i gjerdet, og oppgaven vår var å fange alle simlene som tilhørte vår drift, for å merke dem med tall og slippe i kikkergjerdet, *geahcadangárdái*. Jeg brukte mine sanser for å lære meg begreper og kjenne igjen reinmerkene. De andre rundt meg brukte ulike benevnelser på dyras utseende for å gjøre hverandre oppmerksomme på hvilke simler som skulle fanges. Jeg hørte hva de sa og forsøkte å lokalisere reinen ut ifra beskrivelsene som ble utvekslet. Deretter så ser jeg på øremerket. Det første jeg prøvde å lære meg var familiens grunnsnitt. De fleste i samme familie har de samme grunnsnittene, deretter har familiemedlemmene ulike småsnitt. Jeg prøvde å se og kjenne forskjell på grunnsnittene som tilhørte vår familie og de grunnsnittene som tilhørte de andre familier. Noen ganger spurte jeg om jeg fikk lov å kjenne på reinøret mens dyret ble holdt i ro under merkingen. På den måten kunne jeg bruke både hørsel, syn, og fingrene til å gjenkjenne øremerkene. Ved å bruke sansene mine har jeg sett og hørt mye som har gitt meg ferdigheter jeg kunne bruke ved reingjerdet.

5.1.2 Min plass i det samiske samfunnet og reindriften

Det samiske samfunnet er et lite samfunn, der slekt og slektskap er vide begrep. Det er normalt at både tre- og firmenning blir definert som nær slekt, det vil si at mange i det samiske samfunnet er i slekt med hverandre. Noen av mine informanter er mine slektninger. Det betyr at noe av bekjentskapet og slektskapet vil være felles for informantene og meg. Jeg opplevde at mine informanter snakket om folk jeg kjente og var i

slekt med. Noen ble særlig ivrige hvis de visste at vi snakket om personer som jeg kjenner. Noen kunne si: «Na don han gal diedat makkar NN lea!», Ja ,du vet jo hvordan han NN er, for så å fortsette beretningen. Når informanten formulerte seg på denne måten har jeg sett på dette som en fordel for min oppgave. At vi har en felles bekjent bidro til et fellesskap mellom meg og informanten. Samtidig har jeg reflektert over hvorvidt dette har hindret noen av informantene mine i å fortelle meg historier, i frykt for at jeg skal identifisere personer som det berettes om.

Jeg har vokst opp i en reindriftsfamilie med én fot innenfor reindriften og den andre i den samiske jordbruksnæringen. Gjennom hele oppveksten har jeg deltatt aktivt i reindriften, og jeg har kulturen godt forankret i meg. Min mor vokste opp i en reindriftsfamilie hvor hovedinntekten var fra reindriften. Hun hadde eget reinmerke, som jeg fikk overta da jeg ble konfirmert. Mine foreldre har ikke vært reingjetere selv under min oppvekst. Etter min morfars bortgang har vi tilhørt min mors onkels driftsenhet. Dette skiller meg fra mine informanter. Jeg kjenner til livet i reindriften, men jeg har vokst opp med foreldre i andre jobber som gjorde at vi ikke deltok i driftsoppgavene året rundt. Jeg føler at jeg har blitt oppdratt inn i en reindriftsfamilie, men jeg er aldri oppdratt inn i reindriften med tanke på at jeg skal bli en reindriftsutøver som voksen. Dermed er det mye av det mine informanter sier som jeg ikke klarer å identifisere meg med. Mine foreldre var med på oppgavene ved reingjerdet under deler av året, og vi tok mye av dette med oss hjem til vår hverdag. Men mine foreldre var ikke aktive som reingjetere om sommeren, vi var aldri med å reparere gjerdene i sommerhalvåret. Jeg har aldri opplevd at min mor var alene med oss ungene i ukevis, mens far var på vidda for å gjete flokken, slik praksisen er i familier hvor reindriften er primærnæringen til husstanden.

Når jeg intervjuet mine informanter, var det noen spørsmål jeg stilte av ren nysgjerrighet. Jeg har kommet så tett på intervjuobjektet at jeg har sett hvordan det er for dem som vokser opp i reindriften. Noen ting har jeg alltid lurt på, uten å få klarhet i, og noe har jeg ikke reflektert over i hele tatt. I ettertid har jeg sett på dette som en styrke for oppgaven. Jeg hadde som mål å stille spørsmål til intervjuobjektene, for å få dyp innsikt i deres historier. Det vitner om at jeg har klart å være nysgjerrig og uvitende, selv om jeg gjorde feltarbeid i min egen kultur.

5.1.3 Språkforståelsen min

Jeg har samisk som morsmål. Dette ser jeg som styrke for oppgaven min, fordi mine informanter kan snakke morsmålet sitt under intervjuene, noe som mest sannsynligvis reduserer faren for språkproblemer i kommunikasjonen mellom oss. Det håper jeg fører til at mine informanter får tillit til meg og er tilfreds når de er i samtale med meg. Jeg håper at dette vil føre til at informantene føler at det er lettere å snakke, forklare ting og snakke om vanskelige tema. For min egen del, som forsker, er det også en fordel at jeg kan snakke morsmålet mitt. Jeg merker at praten flyter lettere, det er mer naturlige samtaler og vi klarer lettere å forstå hverandre. Jeg følte at jeg under intervjuet fikk brukt uttrykk, begreper og samiske ordtak. På den måten kunne jeg føle et gjensidig fellesskap. Det mener jeg hadde mye å si i forhold til hvor mye hver enkelt fortalte. Spesielt hvis intervjuobjektene var beskjedne og vanskelige å komme i tale med, tror jeg at å snakke morsmålet gjorde situasjonen lettere for informantene.

I reindrifta henger språk og kunnskap tett sammen. Reindrifta har et stort repertoar av ord og begreper. Ord som er forklarende og som vanskelig kan erstattes med et ord fra det norske språket. Siden jeg har bakgrunn fra reindriftnmiljøet er de fleste av disse begrepene kjente for meg. En annen fordel med å snakke samme morsmål som sine informanter er å få med undertonene som er nedfelt i språket.

5.2 Kvalitativ metode

Kvalitativt forskningsintervju er en intervjuform som ligner på en dagligdags dialog, samtidig som det er et profesjonelt intervju med en bestemt metode og spørreteknikk. Målet med denne type forskningsintervju er å få en forståelse av intervjuobjektets egne historier, ofte fra dets dagligliv (Kvale, Brinkmann, Anderssen, & Rygge, 2015). Dette er en mellommenneskelig situasjon, og kunnskapen om temaet fremkommer gjennom dialog. Under en intervjusituasjon er forskeren avhengig av å skape kontakt med intervjupersonen, noe som fører til meningsutveksling. Som forsker er man nødt til å klare å skape en trygg og god atmosfære hvor intervjupersonen klarer å åpne seg og snakke fritt om opplevelsene og følelsene sine (Kvale et al., 2015).

Jeg valgte å bruke det kvalitative forskningsintervjuet fordi jeg ønsket å gå i dybden på informantene mine sin historie. Min nysgjerrighet var knyttet til informantenes innsikt i samisk barneoppdragelse. Jeg ønsket å avdekke historier om barneoppdragelsen, noe som ga meg mulighet til å gjøre en dybdeanalyse av deres forståelse. Det kvalitative forskningsintervjuet starter gjerne med åpne spørsmål. Da får intervjupersonene mulighet til å velge hva de vil fortelle om. Det gir dem mulighet til å fortelle på en fri måte, med sine egne ord (Kvale et al., 2015).

Jeg valgte å bruke åpen intervjuform. Årsaken til dette var at jeg ville la mine informanter velge historiene selv. Jeg håpet det skulle gi meg mulighet til å be dem utdype sine svar, at jeg fikk ting forklart og gi meg mulighet til å stille tilleggsspørsmål. Jeg var hele tiden ute etter mine informanters eget syn på samisk barneoppdragelse og deres egen opplevelse av den. Samtidig er jeg klar over at mine informanter ikke har fått mulighet til en helt fri beskrivelse av sin egen opplevelse. Selv om jeg har valgt åpne spørsmål i intervjuet vil mine valg av begreper styre deres svar. Et eksempel på dette var da jeg intervjuet den første informanten, og jeg stilte oppfølgingsspørsmålet «Leatgo earát bajásgeassán du boazodollui?», oversatt til norsk: «Er det andre som har oppdratt deg inn i reindriften». Med det spørsmålet la jeg to styringer for det påfølgende svaret. Jeg hadde brukt begrepene «oppdra» og «reindrift». På denne måten hadde jeg gitt signal til intervjupersonen om at jeg ønsket at hun skulle gi meg et svar som inneholdt dette. Til å begynne med var jeg ikke dette bevisst, helt til informanten avslutta svaret med «...ja det å lære å lage samisk tradisjonsmat er jo på en måte oppdragelse, sant man lærer jo noe om reindriften da». Jeg kunne ha valgt å skyte inn at hun trenger ikke å tenke at denne samtalen kun skal handle om oppdragelse, men valgte å la være. Vi var i en flytsone hvor samtalen rundt hennes oppdragelse gikk av seg selv. Derfor bestemte jeg meg for å forholde meg rolig, gi henne bekreftelse på at hennes tolkning var rett, og fortsatte å lytte til hennes historie. Det er et eksempel på at man som forsker kan bli nødt til å ta metodiske beslutninger raskt under selve intervjuet. Hvis jeg hadde valgt å forholde meg til denne bestemte situasjonen på en annerledes måte, kunne jeg sittet med en annen type besvarelse fra dette intervjuobjektet.

Jeg har også vært opptatt av at mine informanter skal få styre samtalen. Jeg håpet at dette skulle gi dem trygghetsfølelse og at de på denne måten fikk tillit til meg, slik at de turte å fortelle mer enn de kanskje ellers ville ha gjort i en slik intervjusituasjon. Denne måten å jobbe på kalles for *semistrukturert livsverdenintervju* (Kvale et al., 2015). Man har som mål å innhente beskrivelser av intervjupersonens verden, for så å fortolke betydningen av de beskrivelsene man får. Fokuset er på intervjupersonens opplevelse av temaet. Temaene for intervjuet er bestemt på forhånd og jeg har forslag på spørsmål som kan stilles til intervjuobjektene. Likevel er man åpen for å bytte på rekkefølgen på tema og spørsmål, slik at samtalen kan følge intervjupersonens spesifikke svar på spørsmålene (Kvale et al., 2015, s. 44)

I utformingen av intervjuguiden valgte jeg å vektlegge en dynamisk dimensjon i mine spørsmål. Det betyr at den som intervjuer prøver å skape et positivt samspill, holde samtalen i gang og få intervjuobjektet til å snakke. Man utformer korte spørsmål som er lett forståelige og uten noe vanskelige fagbegreper (Kvale et al., 2015, s. 163). Først og fremst fordi dette var den best egnede måten for meg å tilnærme meg andre personer. I tillegg var jeg opptatt av at det ikke måtte bli kunstig situasjon mellom meg og mine informanter, spesielt med tanke på at informantene mine var personer jeg kjente fra før av. Jeg gjorde dybdeintervjuer med tre personer. Alle tre har vokst opp i reindrift, var mellom 20-30 år, og noen av dem var foreldre selv. Alle mine informanter kom fra nordsamisk kjerneområde. Alle intervjuene ble gjort på samisk, som er både informantenes og mitt morsmål.

De ulike intervjuene tok forskjellige retninger, avhengig av hvor pratsom informanten var som person og hvordan kjemien mellom meg og informanten stemte. Noen av informantene virket å ha den samiske fortellertradisjonen godt forankra i seg, og praten gikk av seg selv uten at jeg trengte å stille noen spørsmål. Jeg hadde utformet intervjuguiden min på norsk, men siden alle mine informanter var samisktalende og hadde samisk som morsmål valgte jeg å utføre intervjuene på samiske. Intervjuguiden brukte jeg bare som et hjelpemiddel for meg selv. Jeg hadde notert viktige begrep på samisk ved siden av spørsmålene. Dette gjorde også situasjonen mer naturlig og mindre preget av at det var en intervjusituasjon. Det fikk jeg gode tilbakemeldinger på fra informantene etter

at intervjuet var ferdig. Alle informanter fikk et infoskriv om prosjektet sammen med et samtykkeskjema som de skrev under på. Samtidig ble de informert om prosjektet muntlig, på samisk.

For å ta det riktige metodevalget, var det viktig for meg å ha klart hvilke forskningsspørsmål jeg ville ha svar på i oppgaven min. Når man velger den best egnede metoden og bruker den riktig i forhold til forskningsspørsmålet, vil man sitte igjen med det mest dekkende svaret på forskningsspørsmålet (Kleven, 2002). Oppgaven min handler om den samiske barneoppdragelsen og voksenpersonenes betydning for barnet. Jeg har to forskningsspørsmål som jeg har tatt utgangspunkt i, de er: *”Hvilke voksenpersoner har barnet rundt seg i den samiske barneoppdragelsen i reindriften?”* og *”Hvilken betydning har voksenpersonene som er i barnets nære relasjon for barnets læring i reindriften?”*

5.3 Hermeneutisk ståsted

Ofte har man sett at den tradisjonelle oppfatningen av feltarbeid har vært når man reiser man hjemmefra, til en annen kultur, for å studere den (Nergård, 2002; Paulgaard, 1997; Wadel, 2014). I slike tilfeller er en av de viktigste oppgavene for forskeren å gjøre seg kjent i kulturen man studerer. Som forsker må man forlate sin egen verden og virkelighet for en stund. Man må tilegne seg og tilpasse seg den nye kulturen, slik at man får muligheten til å komme så nær den som mulig. På den måten får man adgang til egen innsikt (Hastrup & Ramløv, 1988).

Det kan virke som det er en uskrevet regel i mange forskermiljøer at forsker som gjør et feltarbeid ikke skal ha forhåndskunnskap om den kulturen han går inn og studerer (Hastrup & Ramløv, 1988). Paulgaard (1997) sier at dette nærmest kan forstås som at en personlig forutforståelse i mange forskermiljø oppfattes som *«en feilkilde som sperrer for tilgangen til andre aktørers meningsforståelse.»* Med en slik oppfattelse så kan man bare få en egentlig innsikt hvis man klarer å overvinne sin egen subjektivitet. Denne måten å forstå betydningen av forutforståelse mener Paulgaard (1997) stammer fra det tradisjonelle metodehermeneutiske perspektiv. Der fokuseres all forståelse på forskningsobjektens meninger. Det betyr at når man skal analysere forskningsobjektets meninger når han ytrer

seg på bestemte måter. Man er ute etter meningene *bak* uttrykk og handlinger. Hvis man klarer å få tak i den meningen så har man klart å få den egentlige innsikten. I det tradisjonelle metodehermeneutiske perspektiv vil forskerens forutforståelse bli sett på som en feilkilde som kan hindre innsikt. Hvis man skal komme unna denne typen feilkilde blir man nødt til å komme over sin subjektivitet. (Guneriussen, 1999; Paulgaard, 1997)

Feltarbeid innen egen kultur betyr at man forsker innenfor kjente omgivelser og at man kan ha subjektiv forståelse av virkeligheten man forsker på. Når man studerer det kjente kan det å se og artikulere det selvsagte og underforståtte, og det som tas for gitt, være det mest krevende. Dette er ting som vil være lettere for en utenfra kulturen å se. Paulgaard (1997) sier at man kan bli kulturblind av kulturfortrolighet. I nyere hermeneutiske retninger har forskerens og fortolkerens meninger også en stor betydning for innsikten man får ved forskningsarbeid. Metodehermeneutiske perspektivet fokuserer også på; hvordan man skal få intervjuobjektets mening og kontekst. (Guneriussen, 1999; Paulgaard, 1997) Den hermeneutiske vitenskapsteorien i nyere tid ser på fortolkerens forutforståelse som en viktig del av forskningsarbeid, fordi det vil være der uansett. Det er helt umulig for en forsker å komme unna sin forutforståelse, derfor er det bedre at man tar hensyn til den i stedet for å prøve å løsrive seg fra den. Derfor er det ikke ønskelig at man som forsker skal se på sin egen forutforståelse som en feilkilde som sperrer for innsikt, men heller som en forutsetning til innsikt. (Guneriussen, 1999) beskriver dette slik:

«De grunnleggende begreper om aktører, institusjoner, konvensjoner og praksiser som er en forutsetning for at vi kan identifisere fremme aktørers virksomheter må nødvendigvis være begreper som har en mening for oss før vi kan bruke dem til å gripe meningen i fremmede virksomheter. Og den mening de har for oss henger selvsagt sammen med den måten den er innvevd i, og preget av den livsform vi er sosialisert inn i.» (Guneriussen, 1999, s. 89)

Når jeg har jobbet med oppgaven min har jeg vært veldig bevisst dette. Siden det er jeg som skal fortolke empirien jeg har, må jeg prøve å være bevisst min forforståelse, og bruke den slik at den åpner for innsikt. I stedet for å snakke om *egentlig* innsikt, mener Paulgaard (1997) at man bør snakke om *posisjonert* innsikt. Begrepet *egentlig innsikt* er et problematisk begrep å operere med, fordi erfaringer og kunnskap vil påvirke hva forskeren

ser og ikke ser. Forskere med forskjellige erfaringer og kunnskaper vil ha tilgang til forskjellige type innsikt. Uansett hvor fjern eller nær forskeren er den virkeligheten han forsker på, må han forholde seg til enten at man er nær eller fjernt det man forsker på (Paulgaard 1997)

Som forsker er det jeg som skal fange opp kunnskapen mine informanter gir meg. Derfor er det viktig at jeg er bevisst mine forutsetninger som forsker og kjenner til mine sterke og svake sider som forsker og da spesielt i forhold til dette prosjektet. Når jeg gjorde valget om å forske på min egen kultur, var jeg også veldig bevisst akkurat dette. Uansett om jeg hadde valgt å studere min egen eller en annen kultur, måtte jeg ha forholdt meg til mine erfaringer og min kunnskap. Min forforståelse bygger på disse og den må jeg alltid ta hensyn til i mitt forskningsarbeid. Selv om man gjør feltarbeid i egen kultur er det ikke sikkert at man fordyper seg i en virkelighet som er helt ens egen (Wadel, 2014).

Jeg har vært bevisst at jeg kan ha tatt ting for gitt under intervjuet og i min analyse av empirien. (Wadel 1991) På denne måten har jeg prøvd å være bevisst min egen posisjon i forhold til mine intervjuobjekter. Cato Wadel (2014) sier at en forsker i en slik prosess blir sin *egen informant*. Jeg føler at jeg var *min egen informant* i mange situasjoner under dataproduksjonen. Ved valg av mine informanter så valgte jeg å ta kontakt med personer som kjenner meg. Dette så informantene som en fordel for gjennomførelsen av intervjuene. Jeg følte at de hadde tillit til min håndtering av opplysningene. En forutsetning for valg av informanter var at de hadde vokst opp i en reindriftsfamilie. Informantene var omtrent jevn gammel med meg selv, noe jeg så på som en fordel for analysen jeg skulle gjøre. Hvis det ble snakk om oppdragelsesformene, skolestrukturene og samfunnet ellers, var jeg kjent med samfunnshistorien på lik linje med mine informanter. Jeg følte også at jeg var min egen informant i forhold til hvordan jeg presenterte forskningsarbeidet mitt til mine informanter. Fra min egen oppvekst husker jeg aversjonen mot forskere fra det samiske samfunnet. Dette gjorde at jeg valgte å legge frem intervjuene som en skoleoppgave hvor jeg skrev om samisk barneoppdragelse. Det er ikke alle i det samiske miljøet som ser sammenhengen mellom å studere til en høyere grad og det å være forsker. Det å ta utdanning og være student er i større grad anerkjent i mange samiske samfunn enn det å være forsker. Nå må jeg presisere at antallet personer med samisk bakgrunn som tar

masterutdanning er økende, samt har kunnskap om begrepet *forskning*. Når jeg brukte meg selv som informant i dette tilfellet så gjorde jeg det gjennom en rekonstruksjon av tidligere erfaring (Paulgaard, 1997).

5.4 Etikk

Etikk handler om hvordan man oppfører seg og hvordan man agerer mot andre mennesker, slik at de ikke skal føle seg støtt. I forskningsarbeid er det en viktig faktor å kunne jobbe etisk forsvarlig. Det er utarbeidet forskningsetiske retningslinjer for samfunnsfag og humaniora, som forskere oppfordres å følge. Slik ønsker *De nasjonale forskningsetiske komiteer* å sikre at personer som deltar i forskning, får den informasjonen de behøver for å få forståelse av forskningsprosjektet de deltar i. Å unnlate å informere sine informanter korrekt om forskningsprosjektet blir sett på som forskningsetisk uakseptabelt (Wadel, 2014). Selv om de forskningsetiske retningslinjene er rådgivende, så gir de ikke veiledning til alle etiske problemstillinger en forsker kommer over i løpet av forskningsarbeidet. Derfor er forskeren nødt til å gjøre selvstendige etiske vurderinger underveis i arbeidet (Wadel, 2014). Ofte må forskere bruke sin egen samvittighet og magefølelse når man gjør vurderinger om det etiske. Det er opp til forskeren å balanse lojalitet til informantene og de formelle forskningsetiske retningslinjene (Fossåskaret, 1997; Wadel, 2014)

Man er avhengig av at både intervjuobjektet og leseren får et inntrykk av at man som forsker har opptrådt etisk forsvarlig, og har oppført seg som folk ovenfor dem man har intervjuet. Forskeren bør være ydmyk overfor forskningsobjektene som stiller seg til disposisjon da resultatene kan få konsekvenser for dem. De valgene vi som forskere tar underveis i forskningsarbeidet, kan påvirke informantenes liv i senere tid (Wadel, 2014)

Jeg har samlet empirien min i et lite samisk samfunn hvor mange kjenner hverandre. De jeg har intervjuet har jeg hatt kjennskap til gjennom reindriften. Jeg har sett i empirien min at nettopp dette bekjentskapet kan ha skapt situasjoner hvor intervjuobjektene mine har gitt meg informasjon av en slik karakter som de senere kan angre på. Jeg har vært usikker på om jeg kan anvende den informasjonen. Men under forskningsprosjektet har jeg vektlagt anonymiseringen, slik at det ikke skal være mulig å identifisere informantene mine. Jeg

opplevde at jeg som forsker måtte ta valg etter intervjuene. Jeg måtte ta stilling til hvor mye av den sensitive informasjonen jeg kunne bruke, og i hvilken grad oppgavens troverdighet ville reduseres, om jeg av hensyn til min forskningsetiske oppførsel, utelukket deler av empirien.

6.0 Samisk barneoppdragelse i reindriffta

Slekt og familie står sentralt innenfor reindrifftasmiljøet og det er også tradisjon for å involvere dem i det private livet. For eksempel har man tett samarbeid med slektninger både i forhold til barneoppdragelsen og forskjellige oppgaver i reindriffta.

Jeg har valgt å dele dette kapitlet i to, *slektskap* og *rituelt slektskap*. I den samiske barneoppdragelsen anses begge slektskapene som elementære. Det er to ulike typer slektskap som spiller to ulike roller i barneoppdragelsen. Begge er satt i system og bidrar i den helhetlige samiske barneoppdragelsen. De påvirker det psykologiske samspillet mellom barn og voksne (Nergård, 2005)

Voksne som er i nærheten av barnet viser interesse for barnet, noe som skaper trygghet. Barnet opplever at det har mange voksne rundt seg i hverdagen. Det er den intense nærheten som er spesiell i dette tilfellet, og det kan tenkes at dette skaper følelse av relasjon. De voksne påvirker på denne måten barnets oppdragelse og sosialisering. Voksne som er rundt barnet innordner seg hverandre og har avklarte roller. Nergård (2005) kaller dette for fler-foreldre-prinsippet, hvor voksne utfyller hverandre, og utfordrer hverandres utøvende praksis i voksenrollen.

6.1 Samisk barneoppdragelse og sosialisering

Den samiske barneoppdragelsen preges av indirekte metoder, noe som kan tyde på at man er svært opptatt av å ikke ha noen unødige konflikter. Det er en holdning om at barn og voksne er likeverdige. Dette kommer til syne når man ser at barn og voksne ofte er sammen i alle slags sammenhenger. I barneoppdragelse i reindriffta har kunnskap en sentral plass (Joks, 2007). Det å overføre kunnskap fra generasjon til generasjon er viktig. Det vil si at foreldre og besteforeldre har ansvar for språkopplæringen, lære barn tradisjoner og overføre livserfaringer. Storfamilien består av nærmeste familie, som foreldre, søsken og eventuelt deres barn og ektefeller. I tillegg består storfamilien av besteforeldre, tanter og onkler med barn. Foreldrene har ansvaret for grensesetting, rettleiding, sanksjoner og kontroll. Storfamilien som helhet har ansvaret for å vise barnet omsorg, lære det opp og knytte kontakt og tilhørighet.

Hoëm (1978) mener at den samiske sosialiseringprosessen er systematisert på en måte som viderefører egenskaper og ferdigheter til stadig nye generasjoner. Dette skjer ved at slekt, navnesystemet og fadderskapsordningen er blitt institusjonaliserte ordninger. Han sier det slik: «...hadde foreldrene og det sosiale miljø muligheter for å kontrollere barnets sosialisering og identitetsutvikling» (Hoëm, 1978, s. 29). Men denne institusjonaliserte ordningen gjorde det også mulig å ha en slags «fri» barneoppdragelse. Sosialiseringen var «fri» under kontrollerte former. Det vil si at foreldrene var trygge på at miljøet rundt hadde en kontrollerende rolle i forhold til barnet. Foreldrene hadde slekts-, fadder- og navnesystemet å støtte seg til, de kjente alle i bygda og dette var et gjensidig arbeid. På den måten var foreldrene trygge på at det sosiale miljøet var kjent og under kontroll. Dermed var det trygt å slippe barnet «løs» for å kunne undersøke, gjøre seg kjent og danne sine egne erfaringer (Hoëm, 1978; Nergård, 2005). Noen ganger hadde de også mulighet å styre hvilke muligheter og påvirkninger barnet skulle møte. En måte å gjøre dette på var ved valg av det rituelle slektskapet til barnet (Nergård, 2005). Foreldrene, slekta og det rituelle slektskapet spiller på lag. Målet var sammen å skape et handlingsdyktig individ, de ledet barnet sammen mot kulturelle idealer (Nergård, 2005). I den samiske barneoppdragelsen og sosialiseringen er det vanlig at barnet får delta i voksnes aktiviteter. På denne måten får barnet gradvis mulighet til å tilegne seg egenskaper og ferdigheter, etter sine egne forutsetninger og tempo (Hoëm, 1978; Nergård, 2005). Ved å ha denne fler-forelder-systemer har ungene mange rollemodeller i oppveksten.

Reindriftskunnskap er omfattende og må læres innenfor det distriktet, driftsenheten eller *siida* man selv tilhører. De områdene man skal ferdes i er det viktig å få kjennskap til. Man må ha hørt fortellinger og sagn fra områdene, samt kjenne til naturens krefter der (Joks, 2007).

6.2 Noen elementer i indirekte oppdragelsesform

Indirekte sosialisering handler om at foreldrene skal slippe å ha direkte kontroll på barnet og slippe sanksjoner. Foreldrenes tiltro til det sosiale miljøet og de aktørene som er involvert i barnets sosialisering fører til en trygghet hos foreldrene. Det igjen åpner en mulighet for barnet å oppdage verden og få erfaringer på egenhånd. Hoëm (1978)

presiserer at de voksne vet godt hva barnet kommer til å møte når det drar ut, både hvilke utfordringer som er der og hva slags problemer som må løses. På denne måten prøver voksne å lede barnet inn i de voksnes verden (Nergård, 2005:77). Jeg velger å presentere noen indirekte oppdragelsesformer i denne oppgaven.

6.2.1 «Nárrideapmi»

«Nárrideapmi» er en holdningsskapende oppdragelsesform. På norsk kan det oversettes til godmodig erting. Dette er en oppdragelsesform som dekker mange felt i barneoppdragelsen. Den skal styrke barnets sosiale og følelsesmessige kompetanse. Målet med *nárrideapmi* som oppdragelsesform er å gi barnet mestringsfølelse og bedre mestringsgrunnlag i livet. Balto (1997) sier at de yngre kan utvikle sin verbale ferdighet gjennom *nárrideapmi*. De får lært seg å kontrollere sinnet, følelsesutbrudd, sårhet, aggresjon og skam. I tillegg skal barn og unge lære å mestre sosiale situasjoner som humoristisk sans, selvironi og å skille mellom spøk og alvor. *Nárrideapmi* er en viktig måte å lære barnet å mestre og å kontrollere sine følelser. De lærer å bruke humor som virkemiddel, samt spøk og alvor. Samtidig lærer de også selvironi, og skal tåle at noen har det artig på deres bekostning. Barnet skal også bli i stand til å tåle erting og klare å vise at de ikke bryr seg. Spesielt guttene skulle lære å svare for seg, «duellere» med ord (Balto, 1997).

Nárrideapmi kan også bli brukt for å sjekke barnets lynne, for eksempel om barnet har kort lunte eller er rolig av seg. Eldre bruker å si at det er en måte å herde de unge slik at de blir i stand til å takle ulike vanskelige situasjoner i hverdagen. De gir de unge trening i å takle motbør. De som ikke tåler dette blir gjerne sett på som sveklinger eller en som ikke takler situasjoner så godt. *Nárrideapmi* skal også fungere som en effektiv måte å holde på de tradisjonelle kjønnsrollemønstrene i det samiske samfunnet.

Dette gir også trivelige oppvekstmiljø for barn og de voksne. Dette fordrer at man bruker oppdragelsesformen riktig, for den kan også "misbrukes" eller brukes feil (Balto, 1997). *Nárrideapmi* er en uttrykksform som krever at den som utøver dette er bevisst på å bruke denne på riktig måte. Uttrykksformen er en metode å sanksjonere de unge på en indirekte

måte. Den skal aldri brukes på en person med et handikap, for eksempel en som stammer eller er sengevæter. Å utøve en slik metode på en person med handikap vil ikke ha noen hensikt, men heller bidra til at hans ellers hennes situasjon forverres.

Det som er litt spesielt med *nárrideapmi* er at det forutsetter at barnet er fortrolig, føler åpenhet og er trygt ivaretatt. Barnet må ha en trygg og nær voksenperson som har en støttende funksjon ovenfor barnet. Ofte er det mora som er denne personen, derfor ser man at mødre kan være mer forsiktig med bruk av «*nárrideapmi*». Ofte er det tanter og onkler eller andre nære slektninger som benytter seg av denne samværsformen med barna. Et eksempel kan vært at man forventer at gutter ikke gråter, går med jentefargede klær og er jentete. Mens for jenter er det andre forventninger. De skal for eksempel ikke være frekke i munnen.

Nárrideapmi brukes ofte som et virkemiddel for å få barnet til å ta egne logiske slutninger og vurderinger (Boine, 2005). Humor er en sentral del av denne oppdragelsesformen. Det er en ertende og spøkefull samværsform, som lærer barn og unge å mestre en sosial væremåte (Balto, 1997). Ofte tas denne oppdragelsesformen i bruk ved vanskelige og utfordrende situasjoner. En person kan fortelle om ting som har gått galt eller situasjoner som opplevdes ekkelt for vedkommende, slik at andre kan lære av disse erfaringene. Dette brukes ofte for at man sammen skal få seg en god latter (Boine, 2005).

6.2.2 Avledning

Avledningsteknikken er en gammel metode som fortsatt brukes i dagens samiske barneoppdragelse. Men bevisstheten rundt bruken er ikke like stor lengre. De yngre oppdragerne er heller ikke like gode på å bruke disse metodene fordi de ikke har de eldre oppdragerne som oppdragermodeller. Dette skyldes at storfamiliemønsteret er nesten helt borte i den samiske barneoppdragelsen. Et annet viktig moment er at de gamle oppdragelsesmetodene ikke er like effektive i dagens samfunn på grunn av de unge får en større del av kunnskapen gjennom media og jevnaldrende. Ungene lar seg ikke lure i like stor grad som før. Det finnes flere ulike avledningsteknikker. *Dajuhit* betyr å lure, *àjihit* betyr avledning generelt, *sollet* betyr å avlede oppmerksomheten på noe annet og

balddahallat betyr å skremme (Balto, 1997). Avledning er en god måte å takle småungers egenrådighet. Dette er bra fordi da unngår man å havne i konfrontasjoner med dem. Da kan man samtidig støtte dem i deres forsøk til å bli selvrådige (Balto, 1997).

6.2.3 Omtale i tredje person

Det å omtale noen i tredje person kan være et bindeledd mellom indirekte og direkte oppdragelsesform. Hvis man omtaler en barn i tredje person i andres påhør blir dette oppfattet som refs til barnet. Hvis et barn for eksempel har brutt en avtale han hadde med en voksen så kan voksenpersonen si «*dat gánda*» (*den gutten*), når han snakker om han som brøt avtalen. Dette er en måte å unngå at voksenpersonen og gutten kommer i krangel, til tross for at voksenpersonen får konfrontert gutten. I en annen situasjon hvor man kan bruke denne type oppdragelsesform er hvis man skal få de unge til å utføre ønskelige oppgaver eller unngå at de gjør noe galt. Da kan den voksne inkludere seg selv i den aktuelle situasjonen eller handlingen. Den voksne kan for eksempel si «nå må *vi to* ikke bruke skuteren så mye slik at vi sparer bensin». Dette er en måte å minske avstanden mellom den voksne med autoritet og makt og barnet som ikke har det. Når voksenpersonen inkluderer seg selv i barnets handlinger solidariserer han seg med barnet. På denne måten prøver voksenpersonen å hindre at barnet skal føle seg underordnet. Han prøver å kommunisere slik at barnet føler de er likeverdige, samtidig som han ønsker å rettlede barnet (Balto, 1997).

6.3 Slektskap

Slektskap er som tidligere nevnt, sentralt i den samiske kulturen. Slik det samiske samfunnet er organisert, har slekta en beskyttende rolle. Blir man rammet av en ulykke eller sykdom, forventes det at slekta skal komme med bistand. Dette gjør at slekt også er status (Balto, 1997; Nergård, 2005).

Ofte innleder man samtaler med en liten utgreiing av slektsrelasjoner folk har til hverandre. De som er skikkelig dyktige i slektskap kan finne både tremenninger, firmenninger og femmenninger (Balto, 1997; Nergård, 2005). Man prøver å plassere folk man treffer ut ifra hvor de tilhører og hvem de er i slekt med. På denne måten kan man også finne ut om man

er i slekt med de man treffer. Det fungerer som en stemningsoppløsende faktor i møte mellom to ukjente. Selv om man nettopp har truffet noen som man er i slekt med for første gang, er det helt naturlig å begynne å kalle den personen for «slektning». Når jeg traff noen av mine informanter tok vi også denne runden. Alle informantene var folk jeg kjente. Likevel var det interessant å ta en gjennomgang av slektskapet for å sjekke om vi var i slekt med hverandre og for å sjekke våre relasjoner. Vegard Nergård (2005) beskriver i sin doktorgrad hvordan det er vanlig å presentere seg. Man nevner ofte to eller tre slektsledd, før sitt eget navn. På denne måten presenterer man sitt eget navn, slektstreet og slektsgrenen man tilhører. Ofte gjøres dette i stedet for å bruke etternavn. Bestemoren min het «Kåre-Jon-Biret Risten». Det navnet forklarer at navnet hennes var Biret Risten, hun var datter av Jovvna (Jon), som var sønn av Kåre. Broren til bestemoren min kalles «Kåre-Jon-Jovvna». Når jeg presenterer meg for andre samer, forteller jeg ofte at jeg er barnebarnet til Kåre-Jon-Biret Risten. Hvis den jeg hilser på ikke kjente bestemoren min, kan det hende at personen kjenner søsken av min bestemor. På den måten kan man klare å plassere hvilken slekt jeg tilhører. Dersom jeg skulle ha presentert meg på norsk, ville jeg mest sannsynligvis ikke nevnt noen av besteforeldrene mine. Det mest naturlig er å presentere meg selv med navn og etternavn. Når jeg traff mine informanter hilste vi på hverandre på denne måten. Da ble det også litt snakk om slektskapet oss imellom med noen av dem, før vi kom i gang med intervjuene. Dette opplevde jeg som stemningsoppløsende mellom meg og informanten.

6.3.1 Kjernefamilien

Kjernefamilien består av mor, far og barn (Høgmo & Erke, 1986). Dette er kjernen i slektskapssystemet, og hovedansvaret for hverandre ligger innenfor disse rammene.

Alle informantene sa at de som gjennom oppveksten har hatt størst betydning for deres oppdragelse i reindriften, var foreldrene. En av informant reflekterer over dette slik:

«Vi var så heldige at moren vår hadde mulighet å være i lag med oss gjennom hele reinmerkingen. Det var ikke alle i distriktet vårt som hadde de samme mulighetene. Dermed hadde noen av barna kortere opphold ved reingjerdet under kalvemerkingen enn det vi hadde.»

I en hektisk periode i reindrifta virker det som at morens tilstedeværelse har hatt en stor betydning for mine informanter. Først og fremst ser det ut som at det har med de praktiske løsningene å gjøre. Fedrene måtte ofte ut for å samle flokken, hadde mye å gjøre i reingjerdet under merkingen, samt brukte store deler av kveldene til etterarbeid som for eksempel slakting av reinsdyr. En av mine informanter forteller dette slik:

«De to viktigste i å lære meg og mine søsken reindriftskunnskapen var mor og far. Far var veldig ivrig på å ta oss med, og være sammen med oss ungene, f.eks ved reingjerdet. Han forklarte mye, og vi var ivrige på å spørre. Han ble aldri lei av å svare på spørsmålene.»

Mor og far har to ulike roller i læringsprosessene som skjer i reindrifta. Dette kan skyldes at kvinner og menn har ulike oppgaver i reindrifta. Det samiske samfunnet, og spesielt reindriftsmiljøet, har fortsatt store kjønnsforskjeller. Dette spiller inn på hvem som tar hvilke oppdragelsesoppgaver ovenfor barnet. I mine intervjuer trekker alle frem sine mødrene som den personen som har lært dem å merke rein. Samtidig snakker alle informanter om fedrenes tilstedeværelse der hvor læringen skjer. Jeg ser spesielt at fedrene har vært flink til å ta med ungene på de dagligdagse oppgavene som er i reindrifta.

Men det var ikke bare foreldrene som hadde den nærmeste rollen i oppdragelsen inn i reindrifta. Noen av informantene hadde også eldre søsken som var sentrale. For meg virker det som at eldre søsken hadde en litt annerledes rolle i oppdragelsen enn foreldrene. En av informantene forteller:

«Jeg har en storebror som er en god del eldre meg. Han lærte meg veldig mye om det som gjaldt reindrift. Han var så utrolig tålmodig med meg. Han snakket rolig, og forklarte meg grundig. Når han skulle lære meg å kjøre snøscooter slik at jeg ikke setter meg fast i dypsnøen, så tok han meg med til fjellet og satt meg til å kjøre. Han satt bak meg og fortalte hele tiden hva jeg skulle gjøre til enhver tid. Han ga ikke opp selv om jeg kunne bli både sint og rasende når jeg ikke fikk det til. Han kunne være i lag med meg helt til jeg lærte meg det.»

Denne storebroren har mange av de samme kjennetegnene som foreldrene i selve læringen av oppgaver som hører til reindriften. Det virker derimot som det var en litt annerledes relasjon mellom de to under læringsprosessen, enn det er mellom barn og foreldre. Storebroren hadde tatt ansvar. Samtidig sier noen av informantene at det var foreldrene og eldre søsken som satt grenser til barna. Jo eldre søsken, desto mer grenser satt de for de yngre. Mens elsesøsken var med på grensesettingen, var besteforeldre helt fraværende i denne rollen ifølge informantene mine.

«Jeg fikk lov til alt hos ho bestemor, ting man ikke fikk lov til hjemme. Også husker jeg godt den stemningen som var hos henne. Det var så rolig, man fikk ro i sjela rett og slett. Hun sang salmer fra kjøkkenet, matlukten mens hun kokte noen kjøtt eller bakte brød.»

En annen informant forteller:

«Å være sammen med bestemor og bestefar på sommerhuset demmes ved kysten var en utrolig fin tid. Det var den beste tiden. Jeg brukte å dra dit alene og hjelpe dem med småting der. Dem hadde ikke så mange regler der, det var vel bare det at jeg skulle komme inn til et viss tidspunkt på kvelden. Ellers fikk jeg gjøre som jeg ville.»

En tredje informant illustrerer det på følgende måte::

«Det var nok mor og far som satt grenser til oss, besteforeldrene var nok ikke så gode på det. Men for eksempel i reindriften så forsto jeg selv hva som er rett og galt. Det var jo bare å følge med de voksne, så forsto man det selv.»

Mens alle informanter er tydelige på at besteforeldrene aldri satt grenser til dem, er det noen som mener at moras søstre kunne fungere som moras forlengede arm.

«Tante er som mors forlengnet arm. Dem har lov å sette grenser likedan som foreldrene, skal også gjøre det. Dem skal på en måte være mors nærmeste støtte i oppdragelsen.»

Alle informantene sier at *diida* har blitt brukt som et virkemiddel i grensesettingen. Selv om de alle sier at det er foreldrene som setter grenser for dem, så har også de andre voksenpersonene brukt *diida* aktivt overfor barna. *Diida* er en indirekte måte å sette grenser på, man bruker symboler og visualisering for å legge frem et poeng for barnet. Gjennom *diida* prøver man å rådgi barnet om hva som er god oppførsel. I *diida* brukes det mye symboler og visualisering i grensesettingen. (Sará, 2007)

6.3.2. Storfamilien

Ifølge Høgmo and Erke (1986) består storfamilien av besteforeldre, tanter og onkler med sin familie og kjernefamilien. I denne oppgaven velger jeg å utvide storfamilie-begrepet til også å omhandle besteforeldrenes søsken med familier. Dette utvider forståelsen av *storfamilie* betraktelig, men jeg velger å gjøre det da fordi mine informanter har en slik tolkning av storfamilie-begrepet. Et eksempel på dette er når en av mine informanter forteller meg hvordan de har brukt *lavvoen*, det samiske teltet. Her forteller informanten min om bestefars brors kone. Han kaller henne for *áhkku*, bestemor. Informanten forteller:

«Det er en egen atmosfære i lavvoen, det er så trivelig. Luktene, lyset og lydene fra bålet i midten. Også alle oss som sitter i sirkel rundt bålet. Jeg husker spesielt godt når vi bruker å være i lavvoen til Máret-áhkku (bestemoren Máret), eller hun er egentlig ikke bestemor, men hun er gift med min bestefars bror. Vi kaller henne for Máret-áhkku alle sammen. Der brukte vi å høre på spøkeshistorier. Det var jo ekstra spennende når man satt i lavvoen og det er mørkt og kaldt ute om kveldene.»

Dette viser en nærhet til folk som man er i slekt med. Ved bruk av *áhkku* begrepet knytter man nære relasjoner til flere i storfamilien. I dette tilfellet gjaldt det en som på norsk skalles *mors filletante*. Slektskapsbenevnelse har betydning for begge parter. Å få en slektskapsbenevnelse er en tillitserklæring. Spesielt hvis det er noen som ikke er av den nærmeste slekta som bruker en slektskapsbenevnelse på deg. En av mine informanter sa dette om en av bestefarens brødre: *«Ja, han var jo som en áddjá for meg.»* Dette tolker jeg slik at min informant ikke kaller alle sine besteforeldrenes søsken for *áhkku* eller *áddjá*. Samtidig vil et barn som har mange voksenpersoner rundt seg med slik slektskapsbenevnelse, føle nærhet til disse voksenpersonene. Det er ofte de eldre som tar i bruk fortellerkunstene og tar seg tid til å fortelle gamle historier. De er som regel flinke til

å bruke fortellerkunnskapen sin når de omgås barn og unge. De forteller om gamledager, og skaper på denne måten en sammenheng og et bindeledd mellom nåtid og fortid (Balto 1997). Nergård (2006) beskriver den samiske fortellerkunsten som en viktig del av den kunnskapsoverføringen som skjer mellom generasjoner i samisk tradisjon. Videre sier han at fortelling skaper tenkning og refleksjon hos befolkningen, og at dette brukes for å huske hendelser som har skjedd og overfører det til fremtiden. Dette står spesielt sterkt i reindriftsmiljøet. Ved å bruke fortellingen aktivt tar man vare på erfaring, kunnskap og tradisjon.

En av informantene mine fortalte om hvordan de brukte og samles i lavvoen til Máret-áhkku og Pier-áddjá. De var veldig flinke til å fortelle spøkelseshistorier. I den samiske tradisjon har åndslivet og det praktiske liv nær sammenheng. Dette kan komme til uttrykk gjennom fortellinger. Ofte overføres kunnskap om naturen gjennom fortellinger med religiøst tema (Nergård, 2006). Det er dette min informant kaller *spøkelseshistorier*. Nergård (2006) sier at de samiske fortellingene har som hensikt å skape refleksjoner og tenkning i befolkningen, samtidig som de blir tvunget til å huske fortiden og knytte dette til sin egen framtid. Den kunnskapen som overføres gjennom fortellinger skal kunne brukes i det daglige virke i for eksempel reindrifta. Fortellinger kan påvirke hvordan folk tar sine valg om ferdsel i naturen, levemåte, verdier man har og samspill med andre. Fortellingen har en synlig side som er selve fortellingen, i tillegg til at den har en dypere side. Den dypere siden ved en fortelling påvirker de ubevisste tankene. Spøkelseshistoriene informanten min fortalte om kan handle om et sted eller et terreng som det er farlig å bevege seg i. De kan for eksempel handle om en person som har druknet i et fjellvann, og som «går igjen» i dette området. Det fortelles om folk som har sett denne personen «gå igjen» eller hører noen ro på dette fjellvannet uten at de har sett noe. Slike fortellinger skaper en ubevisst eller bevisst forsiktighet når man ferdes på utrygge plasser i naturen. Fortellingene kan også omhandle familier som praktiserer religiøse ritualer for å sette onde krefter på andre mennesker. På denne måten kommuniserer man at folk bør være varsomme i sin samvær med andre mennesker. Jens-Ivar Nergård (2006) sier: «Terrenget er imidlertid ikke farefullt på grunn av fortellingene. Men det farefulle får stedlighet gjennom det. Innsikten i det farefulle er knyttet til bestemte gjøremål på et sted.» (Nergård, 2006, s. 27). Med dette mener han at det er ikke fortellingene som gjør et sted farlig. Men det farlige får et sted gjennom fortellingene som fortelles.

Den uerfarne, ofte da et barn eller en ungdom, får som regel høre en historie om *et steds vokter* som en introduksjon til stedet. På denne måten får den uerfarne beskjed om at her må man legge merke til hvordan de erfarne opptrer i dette området.

Fortellingen er veldig godt egnet som et verktøy for læringsprosesser i reindrifta. Læringen som skjer i reindrifta er veldig praksisnært, og læringskulturen er å lære gjennom erfaringer. Fortelling er også en læringsprosess som skjer gjennom erfaring, men det er erfaringer som andre har gjort seg. Gjennom fortellingen plasserer de erfaringer i terrenget hvor erfaringen er gjort (Nergård, 2006). De erfarne gjeterne sine valg angående handlinger og bevegelse i naturen kommer frem i fortellinger. Dette er noe som de uerfarne må lære seg å tolke av fortellingene. Noe av disse erfaringene blir også i det ubevisste for mange uerfarne gjeterne. Dette ser man ved at de tar riktige valg uten at de selv er bevisst dette og uten at de vet hvorfor de gjør akkurat disse valgene (Bateson, 1973). En av informantene mine beskriver denne omsorgen slik:

«Han tok ansvar for at jeg og broren min fikk delta på forberedelser rundt reingjerdet mens faren vår var ute og samlet flokken med motorsykkel. Ja vi var jo smågutter enda den gang, ja rundt 10-12 år kanskje. Det er jo forskjellige småoppgaver som skal gjøres ved reingjerdet om morgenen før reinflokken kommer i gjerdet. Andre ganger tok han oss med på kjøretur for å se om det var rein å se. Da lærte vi oss mange nye stedsnavn og betegnelser på fjell og natur. Hadde ikke han tatt oss med så hadde ikke vi fått mulighet til å lært oss dette. Faren vår hadde ikke mulighet å lære oss det, han var ute og kjørte flokken. Vi han enda den dag i dag en veldig god forhold til denne mannen. Han er jo søskenbarnet til far, en nær slektning av oss.»

På den måten opplevde informanten min at denne mannen tok ansvar for deres læring, samtidig som dette var noe som styrket slektfelleskapet dem imellom. De nære voksenpersonene skal fungere som modeller og vise barn og unge hvordan livet egentlig er. Meningen i den samiske barneoppdragelsen er at ulike dimensjoner skal dekke ulike behov (Balto, 1997). Og det er nettopp det eksemplet ovenfor viser. Denne mannen var en

god del eldre enn faren til disse guttene. Av den grunn var han fritatt kjøring med motorsykkkel ved reinsamling. Men han hadde ikke fri av den grunn. Han hadde andre viktige oppgaver ved reingjerdet, som min informant og broren fikk ta del i. Dette var veldig betydningsfullt for gutten. Ved reingjerdet kunne de reparere gjerder der det trengtes, samt gjøre andre ting klart. Denne mannen var en mann av få ord. Informanten min forteller at man derfor ofte endte med å følge med på kroppsspråket hans for å kunne oppfatte hvordan han mente ulike ting skulle gjøres. De fikk også være med på bilturer hvor de så etter tegn på flokker, enkeltdyr og andre ting som kunne være lurt å holde under oppsyn. Når de var ute og kjørte, prøvde de å se samme vei som den eldre mannen for å prøve å finne ut hva det var han så etter. På denne måten fikk han trening i å bruke øynene aktivt for å se etter forandringer i naturen, se på hvordan mannen reagerte på forskjellige ting han så, for deretter å prøve å forstå. Dersom guttene spurte om noe fikk de alltid svar. På denne måten fikk informanten mye kunnskap og ferdigheter innenfor reindriftsnæringen, av farens søskenbarn. Dette er et godt eksempel på at han fikk en tilhørighet til slektfellesskapet. De nære voksenpersonene i informantens liv skal fungere som modeller og viste han hvordan det praktiske livet i reindriften egentlig er. Det er meningen at ulike dimensjoner skal dekke ulike behov (Balto, 1997). Omsorgen i samisk barneoppdragelse er en veldig stor del av sammenhengen. Barnet skal være trygt og ha et stort nettverk med omsorgspersoner. En av informantene mine forklarer dette slik:

«De eldre i slekta har hatt veldig stor betydning for meg. Spesielt brødrene til bestemor og bestefar. Jeg var veldig ofte hos dem. Jeg synes det er så mye å lære av de eldre, dem sitter med så mye kunnskap som man ikke kan lære andre plasser. Så den tiden jeg er i lag med de eldre, er noe av det mest dyrebare tiden jeg har.»

6.3.2.1 Å være tilstede ved praktisk arbeid

I forhold til barneoppdragelsen hadde også slektninger noen oppgaver knyttet opp mot barna. Slekt har lov å rettlede, korrigere og vurdere hvilken atferd og normer de unge har. De skal altså holde et øye med dem. I tillegg hadde de lov å bruke sanksjoner ovenfor de unge. Da er spesielt *cuiggodeapmi*, som betyr å kritisere eller irettesette, spesielt vanlig (Balto, 1997). Denne metoden har vært vanlig for å få vedkommende til å endre uønsket atferd. Samtidig skal slekt vise omsorg, holde kontakt med de unge og vise at de bryr seg.

Ved å vise omsorg og godhet, blir irettesettelse i neste omgang veldig virkningsfullt for de unge da de er trygge og vet at slekta vil dem bare godt.

Gjennom å være en del av arbeidet begynner barnet tidlig å føle seg en del av fellesskapet. Det virker som at de ser at deres innsats har betydning for fellesskapet. En av informantene mine fortalte at hun trodde foreldrene hadde hatt dem med på de fleste oppgavene som hører til reindrifta opp gjennom årene. Hun forteller:

«Far brukte ofte å ta oss med på forskjellige gjøremål han hadde. Vi var med å slo sennagress, og når vi kom hjem fikk vi være med å bearbeide det og henge opp på tørk. Vi var også ofte med på gjerdearbeidet. Vi var stort sett med på det meste dem gjorde.»

Noen av arbeidsoppgavene barna var med på syntes de det var morsomt å være med på. En av informantene forteller at uansett hvor mye det regnet, hvor våte og svette dem var under regntøyet så var det utrolig artig å få lov å være med på arbeidet:

«Å være med på reinmerkingen var det artigste jeg visst om, jeg brydde meg ikke om jeg var våt eller kald. Det viktigste var å kunne være med under arbeidet.»

6.4 Rituellet slektskap

Vegard Nergård (2005) forklarer begrepet rituellet slektskap i sin doktorgrad på denne måten:

«Det rituelle slektskapet består av to ordninger: Den ene er ordningen med gudforeldre eller faddere... Den andre viktige ordningen i det rituelle slektskapet er skikken med navnebror eller navnesøster... Ordningene med fadderskap og navnebror eller navnesøster er ofte sidestilt og likestilt med kollateralt slektskap.»

Rituellet slektskap er et slektskap som kommer i tillegg til det virkelige slektskapet, som både kan være blodsbeslektet og inngiftede slektninger (Høgmo & Erke, 1986). De kollaterale slektninger kan få et dobbelt slektskap til barnet, hvis de enten blir gudforeldre

eller dersom barnet kalles opp etter personen. Det er da vanlig at disse får ekstra god kontakt med hverandre og et veldig nært forhold (Balto, 1997; Nergård, 2005). Fadderskap og navnebrorsystemet har tilnærmet samme funksjon som slekten. De skal ivareta gruppens, individets og på den måten også de samiske interesser og verdier (Hoëm, 1978). Både fadderskap og navnefelleskap er en del av barnets sosiale nettverk og en viktig del av sosialiseringprosessen. Det å ha mange faddere og navnesøstre eller navnebrødre har stor verdi i den samiske tradisjon (Balto, 1997; Nergård, 2005). Dette kan sees som en viktig del av barnets kulturelle kapital (*Pierre Bourdieu* 2006). Det rituelle slektskapet gjør *slekt* til et dynamisk begrep i samisk samfunn. Det dannes stadig nye slektsforhold fordi nye medlemmer og nye relasjoner innlemmes i slekta (Nergård, 2005).

Nergård (2005) mener at samspillet mellom slekt og åndelig slekt har en stor betydning i barnets sosialisering og oppdragelse. Det rituelle slektskapet understreker hvilke egenskaper og ferdigheter barnet trenger. Når foreldrene velger ut faddere og navnesøsken, viser foreldrene omverden hvilke egenskaper og ferdigheter de ønsker barnet skal identifisere seg med. Ønsket til foreldrene er at barnet skal bli lik de foreldrene har valgt som barnets rituelle slektninger. Disse personene skal bli barnets rollemodeller og fungere som beskyttelse av dets integritet. Barnet må bli gjort oppmerksom på sine rituelle slektninger ved at foreldrene i det daglige sammenligner barnet med dem. På denne måten blir barnet gjort oppmerksom på egenskapene og ferdighetene som foreldrene ønsker at barnet skal overta (Nergård, 2005). Rituelle slektninger er viktig for den emosjonelle og sosiale utviklingen hos barnet. Tradisjonelt har de rituelle slektningene blitt forpliktet til å uforbeholdent bry seg om barnet og dets skjebne. De skal være en støtte både for barnet og foreldrene og støttefunksjonen varer ofte livet ut (Nergård, 2005). Når barnet blir større får det selv styre forholdet til både sine foreldre og de rituelle slektningene. For eksempel kan barnet selv styre hvem det vil forholde seg til når det gjelder ulike spørsmål, samt ulike livsfaser det går gjennom.

6.4.1 Fadderskap

Fadderskapsordningen er en måte for foreldrene å signalisere hvilke relasjoner de anser som viktige for sine barn (Balto 1997, Nergård 2005). Fadderskap oppleves ofte like nært som slektskap, og den har også forgreininger på samme måte som slektskap. Den som

foreldrene velger som gudforeldre til sine barn er ofte veldig nære hele familien. En av informant fortalte om familiens relasjon til hennes gudfar slik:

«Ja vet du, han gudfar, ungar, han var en veldig omgjengelig person. Han hadde hele familien veldig god kontakt med. Og han var en som kunne gi meg gode råd, også etter at jeg ble voksen. Når jeg var mindre, brukte han å gi meg småpenger når jeg skulle ut å reise. Han var også en som var hos oss på julaften hvert år.»

Det er vanlig å si gudmor, gudfar, gudsønn, guddatter, gudsøster eller gudbror på samisk. Slik ordbruk gir en nærmere relasjon mellom både voksne og barn, men også barna seg imellom (Nergård, 2005). En som senere gifter seg med en ugift fadder, vil bli sett på som *gavegudforeldre*, «skeankaristváhnen». Den personen som holder barnet til dåpen blir kalt for «doalleristváhnen». Dette trekker denne personen enda nærmere barnet (Balto, 1997; Nergård, 2005). En av informantene fortalte dette om hvordan han opplevde nærheten til sin gudfar:

«Det var alltid skryt å få av han gudfar, det husker jeg fra barndommen. Nå når jeg har blitt voksen så er det fortsatt litt skryt, men nå snakker han mer voksenprat med meg. Mer alvorlige temaer han tar opp med meg nå. Og han er en sånn en som forventer at jeg hører etter når han forteller, for det er viktige ting han tar opp med meg. Jeg husker spesielt engang vi satt sammen å snakket. Vi hadde allerede sittet sammen en god stund, og jeg begynte å bli litt lei og ukonsentrert. Da ga han meg beskjed om at hvis ikke jeg begynner å høre etter når han snakker til meg, da kunne han bli sittende også hele natta. Så jeg ble jo nødt til å høre etter hva han hadde å fortelle. Til sammen satt han i 3,5 timer hos meg. I ettertid har jeg tenkt at det var veldig nyttig informasjon som jeg fikk fra han gudfar den kvelden. Han fortalte om egne erfaringer, dette er jo kunnskap jeg ikke kan lese meg opp til. Dette ville han at jeg skulle ha med meg i min videre drift. Jeg tenker at det er hans måte å vise omsorg og kjærlighet til meg. Han ønsker at jeg skal lykkes i reindriften.»

Informanten min oppfattet dette som en måte å vise omsorg på. Gudfaren er en voksen i hans nære nettverk og han ønsket at det var gudsønnen som skulle få høre akkurat den historien. I den samiske barneoppdragelsen handler mye av relasjonene om omsorg (Balto,

1997). Det er mange måter å vise denne omsorgen på. En av informantene mine hadde et artig eksempel på dette:

«Ja det var gudmor som jeg fikk joik ifra. Det betyr veldig mye å få joik av noen, det er en hedersbetegnelse. Da var jeg veldig kry.»

Å få en joik henger høyt i den samiske tradisjonen. Dette skjønte denne jenta. Selv om hun ikke hadde den daglige kontakten med denne gudmoren, var relasjonen veldig sterk. Spesielt etter at gudmoren hadde gitt henne en joik, følte informanten min en veldig nærhet gjennom den joiken. Barnet skal være trygg og ha et stort nettverk med omsorgspersoner rundt seg. Det å ha mange gudforeldre vil styrke dette nettverket som kan hjelpe foreldrene å oppdra barnet. Informant forteller:

«Det er spesielt en gudfar som har vært et stort forbilde for meg i all tid. Han er veldig flink å hjelpe til hvis noen trenger hjelp, noe som har ført til at han har et utrolig stort vennekrets. Alle setter pris på han, for han er en vennlig og hjelpsom mann. Det er noe jeg har blitt veldig inspirert av. Jeg prøver også å være vennlig og hjelpsom med de rundt meg. Trenger folk hjelp, prøver jeg alltid å stille opp. Og jeg ser jo at dette fører til at jeg også får et større nettverk.»

Her kommer vi litt tilbake til det med foreldrenes valg av rituelle slektninger, i dette tilfellet gudforeldrene. Gudfaren var et stort forbilde for denne gutten og det virket som at gutten ønsket å være litt lik gudfaren. Det virker som foreldrene har lyktes med å velge ut en god rollemodell for sønnen. Dersom foreldrene i tillegg ønsket at denne gutten skulle få de samme egenskapene som gudfaren, kan man si at strategien har fungert. Gudforeldrene kan også ta i bruk indirekte oppdragelsesformer. En av informantene fortalte hvordan gudfaren hennes brukte å si til henne: *«Det er da ikke jeg som er gudfaren din, det må være torden og lynet som er gudfaren din.»* Dette var noe han brukte å si til henne når hun var ulydig og kranglete med de voksne. Han prøvde å avlede guddatteren fra det hun kranglet om. Dette kan oppfattes som gudfarens måte å takle guddatterens egenrådighet på.

6.4.2.Navnesøster eller navnebror – gáibmi

Gáibmi, er en sterk samisk tradisjon for å hedre den opprinnelige navnebæreren i slekta. Ved oppkalling prøver man å legge opp til et nært forhold mellom barnet og den opprinnelige navnebæreren (Hoëm, 1978). Asta Balto (1997) kaller *gáibmi* for den signifikante andre hos denne personen. *Gáibmi* kunne ofte være både slekt og fadder i tillegg til *gáibmi*. Når foreldrene velger ut navn til barnet, velger de også ut en person som barnet må forholde seg til gjennom resten av livet. Det blir en betydningsfull relasjon mellom de som har samme navn. En av informantene forklarer meg hvordan han og kjæresten tenkte når de skulle sette navn på ungen sin:

«Ja jeg syns det er viktig med gáibmi. Det er en gammel samisk tradisjon som jeg i alle fall setter høyt. Vi valgte å kalle sønnen vår etter bestefedrene på begge sidene. Jeg har selv vært navnebroren til min bestefar, det ønsker jeg at min sønn også skal få være.»

Når foreldrene kaller opp ett barn etter noen ønsker man at dette barnet skal arve noen av egenskapene til denne personen.

7.0 Voksnes betydning i barnas læring i reindriffta

I dette kapitlet tar jeg for meg hvilken betydning de voksnes nærvær og tilstedeværelse har hatt for barnets læring i reindriffta.

7.1 Å lære noe mens man lærer noe annet

Gjennom reindrifftsåret er både voksne og barn i jevnlig kontakt med reinflokken. I kontakten med reinflokken er det ulike egenskaper en reingjeter bør beherske. En av de viktigste egenskapene er å identifisere reinmerker. Når man merker et reinsdyr, skjærer man merket i reinens ører. Man bruker en kniv til å snitte eierens særegne merke. Når man merker dyret selv får man en forståelse av hvor på øret de ulike bitene sitter i forhold til hodet og geviret. Dette er en viktig forståelse hvis man skal klare å skille de ulike øremerkene på reinen. Det kan for eksempel bety at man skal se etter et kortere øre på den ene siden. Når man merker et dyr selv lærer man hva man skal gjenkjenne senere når dyrene skal identifiseres.

Identifikasjon av merket er noe reingjeteren må gjøre gjennom hele året. Dermed er det veldig viktig at barn lærer seg dette. Alle informantene mine snakket om viktigheten med å lære seg reinmerket. Slik forklarte en informant hvordan hun tilegnet seg den kunnskapen:

«Når jeg skulle lære meg reinmerkene, satt jeg å pugga navnet på de ulike bitene av merket, tegnet på papir, klippet ut på papiret. Men likevel så lærte jeg ikke skikkelig før jeg fikk kjenne på reinmerket med fingrene selv. Da fikk jeg føre fingrene langs øret og kjenne de ulike bitene i øret. Og hvert fall når jeg begynte å merke selv, da lærte jeg reinmerker. Det vanskelige er å kjenne igjen øremerkene på reinen. Dem er ofte i bevegelse eller litt langt unna. Da trenger man et øvet øye.»

Hun reflekterte over at hun lærte mest etter at hun hadde fått prøve å merke et dyr selv. Hun hadde prøvd å pugge benevnelsene, tegne og klippe uten at hun hadde følt at hun lærte det godt nok. Hun gjenkjente ikke øremerkene i reingjerdet. Dette endret seg ikke før

hun fikk utøve øremerkingen selv i praksis. En av de andre informantene hadde også lignende erfaring. Hun hadde erfart at sønnen hennes på 10 år hadde fått en ny måte å oppføre seg på inne i skillegjerdet etter at han hadde prøvd å merke en rein for første gang. Moren observerte at sønnen begynte å følge med på reinmerkene på dyrene og deretter prøvde å identifisere merker som tilhørte deres familie. Dette kan man se i sammenheng med det første eksemplet, hvor informanten erfarte at hun ervervet seg mest kunnskap etter at hun fikk utføre merkingen selv. Dette er et eksempel på hvordan barn i reindriften tilegner seg kunnskap om driften gradvis og etter hvert utvikler det til et bredere perspektiv.

Bateson kaller hver av de ulike læringssituasjonene for *protolæring*. Den ene informanten fortalte om hvordan hun prøvde å lære reinmerkene hjemme ved å pugge, tegne og klippe. Dette var oppgaver hun prøvde å gjøre for å lære seg reinmerkene. Likevel lærte hun ikke reinmerkene før hun fikk merket et dyr i praksis. Den andre informanten min gjorde samme observasjon. Også der var protolæringen at sønnen fikk merke et dyr for første gang. For denne gutten ble deuterolæringen, det å lære noe mens man lærer noe annet, gjenkjennelse av familiens rein i skillegjerdet.

Når man merker en rein, skjærer man merket i reinens ører. Man bruker en kniv som man lager de ulike merkenes snitt med. Når man merker en rein selv får man en forståelse av hvor på øret de ulike bitene sitter i forhold til hodet og geviret. Dette er en viktig forståelse for å lære å skille mellom de ulike øremerkene på reinen. Det kan bety at man skal se etter et «kortere» øre på den ene siden. Når man merker en rein selv, ser og lærer hvordan man skjærer et reinsøre, så gjør man seg noen erfaringer om hva man skal se etter.

Reindriftskunnskapen ligger i hendene og kroppen. Dette innebærer å kroppsliggjøre den kunnskapen man innehar, slik at det kan omdannes til ferdigheter og handlinger. Med andre ord lærer man selve teknikken og den konkrete utførelsen av å utøve selve arbeidet. Dette er også noe som kommer frem i de ulike historiene som mine informanter forteller om. De voksne er opptatt av at barnet skal være tilstede der jobben blir utført.

Noen ganger er barnet med på arbeidet, andre ganger er barnet tilstede der jobben utføres, men på barnets premisser slik at det er rom for lek.

Det er greit for foreldrene at barnet ikke er med hele tiden. Barnet bør få lære etter sine egne forutsetninger. Noen er raskt med på de fleste oppgavene mens andre trenger mer tid på å bli trygge. En av informantene mine fortalte at hun prøvde å la sin 8 år gammel datter merke en rein, men hun erfarte at oppgaven var for krevende for datteren. Datteren hadde vært ukonsentrert og ikke klart å følge instruksene som moren hadde gitt. For dem ble det med det ene forsøket den høsten.

«Hvis mora mi ikke var i nærheten når far stakk en rein han skulle slakte, så var det jeg som måtte ta imot blodet».

Denne informanten forteller at hun alltid var kjapt på plass hvis mora ikke var i nærheten når noen stakk et reinsdyr. Hvis man skal ta imot blod, så må man ta det fra hovedpulsåra. Da er et viktig å røre i blodet frem til det blir kaldt, slik at det ikke koagulerer. I reindriften er det ofte kvinnene som har ansvaret for å ta vare på innmat og blod under slaktingen. Informanten min hadde sett at dette var en oppgave hun kunne utføre dersom mora ikke var i nærheten. Dette var en vanlig måte å ta over små oppgaver allerede i tidlig alder. Hun forteller at dette var oppgaver som ga henne en god følelse, fordi hun følte tillit og mestring. Dette ble en oppgave som hun likte å gjøre. Det å ordne tradisjonell samisk mat ble viktig og hun så verdien i å kunne gjøre dette.

Bateson (1973) sier at læring skjer på to nivåer, det er den læringen man er bevisst at man lærer, også er det den læringen man ikke vet skjer. Et eksempel på dette er når en uerfaren tar opp noen erfaringer han har gjort ute i arbeidet med reindriften. Han forteller om sine erfaringer, og hvis det var noe som ikke gikk som planlagt, så er det greit å ta opp dette også. Da er det godt å ha noen å snakke med om de erfaringene man har gjort seg, med en som er erfaren. Da kan de sammen reflektere over hva som gikk galt og hvorfor det skjedde (Nergård, 2005). På denne måten blir den uerfarne bevisst hva som gikk galt, men også at det var hans ansvar. Neste gang han kommer i lignende situasjon vil han kanskje

tenke tilbake til denne samtalen med den erfarne og på den måten bli i stand til å løse oppgaven.

Alle informantene mine var veldig opptatt av hvordan *diida* ble og fortsatt i dag blir brukt i hverdagen. Den ene fortalte hvordan hun hadde fått tilsnakk av broren etter at han hadde fått barn om at hun ikke skulle vugge en tom barnevogn, for da ønsket man barnet død. Et annet eksempel er at man ikke skulle se inn vinduet, for det kunne bety at noen i det huset kom til å dø. Jeg synes dette er en interessant måte å rettlede barn på. Når man sier at noe kan komme til å skje som en konsekvens av barnets handling, så er det ansvarliggjøring av barnet for en grusom hendelse som kan komme til å skje. Dette kan gi fatale konsekvenser for barnet hvis det tilfeldigvis skjer noe rett etter at barnet for eksempel har sett inn vinduet hos noen. Barnet kan ende med å ta på seg skylden for noens død. Likevel er dette en ganske utbredt metode innen den samiske barneoppdragelse. Fortsatt i dag brukes det slike metoder for å holde barn unna farlige situasjoner eller unna situasjoner som ikke er passende oppførsel.

En annen utbredt måte å skremme barn fra farlige situasjoner var aktiv bruk av «draugen», allerede i veldig tidlig alder. I den samiske kulturen har mennesker opparbeidet stor respekt for naturen og dens krefter. Den samiske befolkningen blir i tidlig alder lært om farlige situasjoner i naturen og at naturkreftene råder ikke mennesker over. Det finnes mange historier hvor folk har havnet i vanskeligheter fordi de ikke har tatt hensyn til naturkreftene og trosset råd og tips fra eldre eller at de ikke har fulgt tegn fra naturen. Når slike fortellinger fortelles fra generasjoner til generasjoner, så er det for å advare de yngre om farer som finnes i naturen. (Nergård, 2006)

7.2 Å lære å bruke blikket

En av mine informanter fortalte om en hendelse han hadde opplevd på sommerbeite. Moren ba informanten min og hans bestefar om å klargjøre reinhoder til koking. Det innebar flåing og slakting av hodet slik at det kunne kokes middag på innmaten. Informanten ble med ut til skrottene og bestefaren forklarte kortfattet hvordan arbeidet skulle gjøres. Deretter returnerte bestefaren inn. Informanten min, som den gangen var en

guttunge, hadde aldri utført en slik handling. Han så seg nødt til å slakte hodene på egenhånd, uten flere instruksjoner. Oppgaven ble utført og det ble middag. Han kunne fortelle meg at han den gangen skjønnte at det var hans oppgave å finne ut av håndteringen.

En viktig regel i samisk barneoppdragelse er å ikke nedverdige barnet i en gitt situasjon. Selv om det er vanlig å bruke oppdragelsesformer som er indirekte og kan inneholde blant annet godmodig erting, *nárrideapmi*, eller ved å gjøre situasjonen ekkel for barnet ved å *omtale barnet i tredjeperson*. Men slike oppdragelsesformer skal alltid brukes med omhu og i riktige situasjoner.

I dette tilfellet var det ingen som hadde ytret negative kommentarer til guttens prestasjon, der og da var det ikke et passende tidspunkt å gjøre det på. Men etter noen dager tok faren han med når han skulle slakte flere reinhoder. Da kunne han vise i praksis hvilke stykker som manglet og hva han hadde tatt med som ikke skulle være med. Gutten fikk da instruksjoner samtidig som han fikk praktisere det. Ved å få slik korreksjon lærte også gutten at han bør følge godt med når han er i lag med de voksne.

Samtidig er det veldig viktig at slike instruksjoner gis på tomannshånd. Dette fører til et tillitsforhold mellom gutten og faren. Gutten blir trygg på at han kan gjøre ting uten å være redd for å feile. Samtidig lykkes faren i å motivere gutten til å fortsette å lære gjennom praktisk arbeid og gjennom å løse oppgaven på egenhånd.

Dette er et godt eksempel på det jeg kaller for reindriftspedagogikk. Det er mange voksenpersoner som sørger for at gutten lærer å gjøre ting som er en del av reindriftas hverdag. Mora ber sønnen og bestefaren om å gå og slakte reinhoder. Det er veldig vanlig at barn følger en voksen i de hverdagslige oppgavene, slik at barna får sett og prøvd det selv. Men det er også vanlig at barn skal få prøve selv og lære gjennom å gjøre seg erfaringer på egenhånd.

I dette tilfellet får gutten full tillit fra bestefaren til å slakte på egenhånd. Det kan hende at bestefaren var såpass trygg på at denne gutten hadde vært med og sett på såpass mange ganger at han klarte dette på egenhånd. Her er også interessant å se hvordan faren brukte

tiden som et virkemiddel, slik at sønnen kunne kjenne på mestringsfølelsen før han viste sønnen den rette måten å slakte reinhoder på. Men i dette eksemplet kan man også trekke inn Bateson (1973) sin deuterolæringsprinsipp. Når faren viser gutten hvordan han skal slakte reinhoder så skjer det en læringsprosess i gutten. Denne læringsprosessen handler om å lære å slakte et reinhode. Men han lærer også mange andre ting som er viktig for en reindriftsutøver. Det er den læringen som skjer på andre orden. For eksempel lærer gutten å bruke blikket aktivt i hverdagen. Det å bruke blikket kan bety at han lærer seg å være observant, å observere hvordan de drevne utfører jobben sin på, slik forbereder han seg selv på å utføre sine tildelte oppgaver på. Det å kunne bruke blikket aktivt er en nødvendig ferdighet i reindrifta. Man skal lære seg å se etter detaljer for eksempel i naturen. Så det å lære seg å bruke blikket er noe barn med fordel kan læres tidlig.

En av informantene mine fortalte om en voksenperson som var veldig stille av seg, men likevel var dette en person som dem lærte utrolig mye av, informanten sier:

«Han er ikke den mest pratsomme personen. Vi så mest på oppførselen hans, også forteller han litt innimellom. Og hvis vi gjorde noe på feil måte så oppdaga vi jo det på kroppsspråket, han bruker å bli litt stressa hvis det ikke går som han hadde tenkt seg. Han sa ingenting, men vi så det på kroppsspråket hans. Han var lett å lese.»

Dette er et godt eksempel på hvordan min informant med blikket leste situasjonen, og kunne korrigere seg selv etter de observasjonene han gjorde seg. Gutten fikk gjøre seg sine egne erfaringer, samtidig hadde han en voksenperson i sin nærhet.

Men det å innarbeide seg blikket for å se handler mye om barns tilstedeværelse i reindriftshverdagen. En av informantene forteller at bestemora hans var en som alltid hadde barn sammen med seg ved reingjerdet. For eksempel når hun gikk til bekken for å rengjøre tarmer som skulle brukes i matlagingen, så hadde hun en hel barneflokk etter seg. Noen hjalp til mens andre bare var i nærheten av bestemora mens de lekte med andre ting. Fra barnsben av er de sammen med voksne selv om de er opptatt med hverdagslige arbeidsoppgaver.

Selv om barna leker med andre ting, er de i nærheten. De ser hva voksne driver på med og de hører de voksne snakke. Dette er en viktig del av samisk sosialisering. Bestemora hadde tiltrekningskraft på mange barn, og det var ikke bare barnebarna hennes som kunne være etter henne. Noen av barna var hun gammeltante til mens andre var nabobarn.

7.3 Trygghet gir rom for læring

Tradisjonelt har reindriftsfamiliene bodd mye i lavvoen. Da er det hele familien som bor i samme lavvo, i tillegg kan det være noen av slekta og hvis familien har dreng så bor også han i samme lavvo. Da er det mange som samles i samme lavvo. Dette viser hvordan det tradisjonelt har vært vanlig at voksne og barn er sammen i reindriftsmiljøet. I dagens samfunn brukes begrepet *samsoving* på spedbarn som sover med sine foreldre. Da er det blant annet snakk om at spedbarnet knytter relasjon og føler trygghet ved å få sove sammen med sine foreldre. Men i reindriftsmiljøet har det å sove sammen helt vanlig helt fra gammelt av. Cecilie Jávo (2010) viser i sin forskning at samsoving er også veldig vanlig blant samiske foreldre og barn i dagens samiske samfunn. Foreldrene synes det er viktig at barnet får bestemme hvor lenge det trenger å sove sammen med foreldrene. Noen kan være opp under skolealder før de slutter med samsovingen. Den kroppslige kontakten med barnet ansees som viktig. Den skal gi barnet en psykologisk trygghet. Det er viktig at barnet skal få regulere dette selv etter eget behov. Dette skal gi barnet en indre selvstyrke og selvstendighet. Et annet eksempel på denne kontakten er det at barnet ofte leker i nærheten av de voksne, også mens voksne er i arbeid. Når barnet er i så nær kontakt med foreldrene så kan man tro at barnet utvikler en avhengighet til foreldrene. Men studiet til Jávo (2010) viser at de samiske foreldrene ikke gir etter for oppførsel hos barnet som kan føre til avhengighetsfølelse fra barnets side. For eksempel er de samiske foreldrene mer avvisende for sutring enn de norske foreldrene er i dette studiet. Det skiller mellom at barnet er klengete på foreldrene og den kroppslige tryggheten. Mine informanter snakket mye om mødrenes tilstedeværelse i det praktiske arbeid. Mange av informantene mente at dette hadde en stor betydning for at de fikk lært seg mange av oppgavene i reindrifta. En av informantene sier:

«For oss var det viktig at mor også var mye til stedet i de ulike arbeidsperiodene i reindrifta. Da fikk vi som barn mulighet å være mer tilstede der det foregikk. Far hadde ikke tid til å være sammen med oss like som mor hadde. Det hadde sikkert

blitt til at vi ikke fikk mulighet til å være der så mye. Mor og far har vært de to viktigste personene i å oppdra oss inn i reindriften. Far var veldig flink å følge oss opp. Svarer på spørsmål når vi ungene spør.»

Denne informanten la stor vekt på det at de som barn hadde fått være tilstede ved de ulike arbeidsperiodene i reindriften. Han nevnte både reinmerking, reinskilling, vårflytting og reparering av gjerder om sommeren. Men så ser jeg at mødrene har hatt en stor betydning for læringsprosessen barna går gjennom under reinmerkingen. En annen informant fortalte:

«Det var min mor som lærte meg å merke rein. Hun satt og holdt reinkalven, mens hun forklarte hver eneste bit av reinmerket.»

Han satt tydelig pris på måten moren hadde lært han å merke rein på. Det hadde vært trygt for han, slik at han turte å prøve selv. Mora er en av de personene som kjenner barnet best. Dermed er det den personen som har beste forutsetninger for å legge til rette for barnet og se hva barnet er klart for å lære i år. På denne måten skjer læringen på barnets premisser.

7.4 Reindriften pedagogikk

Reindriften pedagogikk handler om læringen som strekker seg fra barnet blir født og ut livet. Det som omhandler læringen i reindriften og i det samiske samfunnet, er sammensatt. For å forstå disse læringsprosessene, må man forstå mange elementer i det samiske samfunnet og i reindriften, og se de i sammenheng med hverandre. I denne oppgaven har jeg gitt en grundig presentasjon av reindriften, med fokus på reindriftsåret. Jeg har også redegjort for samisk barneoppdragelse, da har jeg fokusert spesielt på de indirekte oppdragelsesformene.

Samisk barneoppdragelsen er sammensatt. Det er en «fri» barneoppdragelse hvor barnet får et stort handlingsrom. Samtidig blir det stilt krav til barnet, barnet skal stå ansvarlig for egne handlinger og det skal være i stand til å ta egne beslutninger. Dette kan tyde på at den «frie» barneoppdragelsen er ganske styrt fra voksnes side. Den samiske barneoppdragelsen

er også autoritær og varm på samme tid. Noen av oppdragelsesformene, som for eksempel *nárrideapmi* går ut på å herde barnet både psykisk og fysisk. Samtidig er det elementer som skal gjøre barnet trygg og øke den indre selvstyrken i barnet, for eksempel at barnet får lov å sove sammen med foreldrene så lenge det føler behov for det. I den samiske oppdragelsesmåten er det mange metoder som alene kan oppfattes som røffe, som for eksempel å omtale barnet i tredje person eller å skremme barnet med overnaturlige vesener. Men når man ser disse metodene i sammenheng med de andre elementene i samisk samfunn, vil man se at de fungerer godt. Det store nettverket som er organisert rundt barnet, nærkontakten med foreldrene og fler-foreldre-systemet er slike element i samiske samfunnsordning og samisk oppdragelse som skal kompensere for de røffe metodene.

Når målet med oppdragelsen er å lære barn til å bli gode yrkesutøvende reindriftsutøvere, fungerer denne sammensettingen av oppdragelsesformer og fler-foreldre-systemet godt. Barnet som skal bli en utøvende reindriftsutøver som håndterer reindriftas mange utfordringer, må psykisk være i stand til å takle situasjoner som oppstår. Og det er dette læringen i reindrifta skal gjøre barnet i stand til. Reindriftas pedagogikk tar i bruk mange ulike elementer for å skape læring i individet, for eksempel direkte og indirekte oppdragelsesformer og fler-foreldre-systemet. Læringen i barnet skjer både bevisst og ubevisst. Lærings situasjonene oppstår hele tiden, også i de dagligdagse gjøremålene, både i samhandling med andre og i stunder barnet er for seg selv. Mye av læringen som skjer i barnet, skjer når barnet får lov å prøve selv og gjøre sine egne erfaringer. Men kanskje en av de viktigste læringsprosessene er når barnet lærer noe mens han lærer noe annet. Det er da barnet begynner å reflektere hvorfor ting er slik og se sammenhenger mellom ulike ting i hverdagen. Når denne læringen begynner å skje i barnet er det i stand til å trekke flere og flere sammenhenger. Barnet blir i stand til å trekke sammenhenger til tidligere erfaringer han har gjort seg. Jo flere ting barnet klarer å trekke sammen, desto lettere skjer læringen i barnet. Dette kan også etter hvert danne tankevaner i barnet. Når barnet begynner å få tankevaner om reindrifta.

8.0 Avslutning

Avslutningsvis skal jeg legge frem studiets funn. Jeg skal gjøre rede for betydningen funnene i et større perspektiv.

Tema i oppgaven har vært «Samisk barneoppdragelse i reindriffta». På bakgrunn av to teoretiske perspektiver, sosialisering og deuterolæring, har jeg drøftet den samiske barneoppdragelsen i reindriffta. Dette kan sees på fra ulike vinkler, men med de teoretiske perspektivene jeg har valgt, vinkler jeg oppgaven mot voksnes rolle i den ubevisste læringen i reindriffta og den tause kunnskapen som går fra generasjoner til generasjoner gjennom uformelle læringsprosesser i praktisk arbeid.

8.1 Oppsummering av hovedfunnene

Her skal jeg oppsummere oppgaven med bakgrunn i de to problemstillingene jeg har brukt i denne oppgaven.

Problemstilling 1: Hvilke voksenpersoner har barnet rundt seg i den samiske barneoppdragelsen i reindriffta?

Mine funn viser at barnet som vokser opp i reindriffta har et stort nettverk av voksenpersoner rundt seg. Disse voksenpersonene er satt i et system som skal ivareta barnets behov for blant annet regelsetting, omsorg og tillit. Alle mine informanter nevnte at den nærmeste kontakten er innenfor kjernefamilien, altså foreldre og barn. Foreldrene har det største ansvaret for både opplæring og grensesetting. De andre voksenpersonene som er i kontakt med barnet har ikke samme type kontakt med barnet. For eksempel bruker mødre sjelden *nárrideapmi* som en oppdragelsesform fordi morens rolle ovenfor barnet er å være den nære og trygge. Da blir barnet bedre i stand til å takle denne oppdragelsesformen, som kan oppleves litt brutal. Gudforeldre og navnesøsken kan ha både rådgivende og veiledende rolle ovenfor barnet. Men det kan også være noen som avleder og bruker *nárrideapmi* som oppdragerform. Dette er voksne som er i mye kontakt med barnet fordi de er inne i et system som er organisert rundt barnet.

Problemstilling 2: *Hvilken betydning har voksenpersonene for barnets læring i reindrift?*

De funnene jeg gjorde som er knyttet til andre problemstillinger viser at barn lærer i samhandling med voksne når det skal læres noe i reindrifta. Voksnes veiledning kan være både direkte og indirekte. En del av denne opplæringen handler om at barnet skal lære seg å bruke blikket til å se og legge merke til det som er viktig. For eksempel brukes fortellingene som virkemiddel for å lære barnet å legge merke til ting. Barnet blir oppmerksom for ting man skal passe seg for og områder hvor man skal være varsom. Det er en balansegang hvor mye barnet skal få støtte under opplæringen og hvor mye barnet skal få gjøre seg sine egne erfaringer i opplæringen. Dette preger reindriftas pedagogikk i stor grad. Å lære på denne måten er en god måte å lære på. Hvis man for eksempel er veldig usikker som person, vil man gjennom mange år få trening i å utføre arbeidsoppgaver og litt etter litt få bygge erfaringer som man vokser på som person. Dette kan fremme mestringsfølelse og føre til at man tør å utføre oppgaver på egenhånd.

Det samiske ordtaket; *Jahki ii leat jagi vielja*- Ett år er ikke det nestes bror, visualiserer godt filosofien i reindriftas pedagogikk. Barnet som vokser opp i reindrifta skal være rustet til å møte de ulike utfordringene som kan komme opp i reindrifta i løpet av et år.

Utfordringene kan være ulike fra år til år. Likevel må barnet være forberedt på ulike scenarioer som kan oppstå. Til dette brukes fortellerkunsten aktivt slik at barnet skal være forberedt på nye hendelser. Her er det også nyttig at barnet har fått øve seg på å bruke blikket, slik at han kan legge merke til detaljer som kan hjelpe han å løse utfordringen. Dette handler i stor grad om å skape et selvstendig menneske som er i stand til å vandre alene på fjellet i ulikt vær og ulikt føre. Jeg har funnet at reindriftas pedagogikk handler om de doble læringsprosessene. Hele tiden skjer det læring i barnet som er viktig i arbeidet med reindrifta. Derfor er det så viktig at barnet er mye sammen med voksne, slik at det får med seg hva som foregår.

8.2 Studiets begrensninger

Jeg skal slutt kort beskrive noen begrensninger ved denne oppgaven.

I denne teksten har jeg ikke skrevet noe om hva som har endret seg i den samiske barneoppdragelsen opp gjennom årene. Det samiske samfunnet er som andre samfunn i kontinuerlig endring. Likevel er ikke det samiske samfunn i like rask endring som mange andre samfunn. Spesielt reindriftsmiljøet holder fortsatt på mange av de tradisjonelle sidene ved seg. Grunnen til det er reindriftas nærhet og avhengighet av naturen. For eksempel er været det som styrer hverdagen til reindriftssamen i størst grad. Likevel ser man at reindriftskunnskapen konkurrerer med en moderne livsstil om barnets oppmerksomhet. Samiske barn følger samfunnsutvikling på mange fronter, for eksempel er samiske barn også opptatt av tv-spill, dataspilling og tv-serier. Barn er ikke like mye sammen med foreldrene eller andre voksenpersoner som før. For eksempel når barn og unge bruker fritiden til spilling, skjer dette ofte på egne rom. Da forsvinner mye av den viktige daglige kontakten som er en av grunnpilarene i reindriftas pedagogikk. I reindriftssammenheng betyr det at barn går glipp av en stor del av den tradisjonelle måten å lære barn på inn i reindrifta på. Før i tiden var det vanlig at barn skulle lære å lytte til de voksne og ut ifra det lære. Men når barn går glipp av denne samtalen som ofte gir barnet de store sammenhengene i reindrifta. Asta Balto (1997) tar også opp problemstillingen om hvordan samfunnsendringene i det samiske samfunnet kan ha påvirkning på de samiske oppdragelsesformers virkning. Hun er mer opptatt av at familieformer er i endring, og at dette påvirker fler-familie-systemet. Foreldrene er i større grad alene om oppdragelsen, noe som betyr at mange av voksenpersonene i barnets nettverk forsvinner. Jeg mener at det ikke er noe stort problem i reindriftsmiljøet slik den fungerer i dag. De som vokser opp i reindriftsmiljøet lever veldig tett på storfamilien og slekt, spesielt de som tilhører samme beitedistrikt.

Slik jeg har forklart tidligere i oppgaven, består denne oppgaven av få respondenter. I tillegg til mine informanter, har jeg brukt min egen forforståelse i denne oppgaven. Feltarbeidet består i stor grad av mine egne erfaringer i feltet. Jeg kunne også ha gjort feltarbeid ved fysisk å ha vært til stede hos mine informanter i deres daglige arbeide i reindrifta. Mine erfaringer i reindriftsmiljøet kommer nok frem i denne oppgaven. For å få et klarere blikk på det jeg har forsket på har jeg prøvd å distansere meg fra materialet i analyse- og skriveprosessen.

Jeg har valgt å fokusere på indirekte oppdragelsesformer i samisk barneoppdragelse. Derfor valgte jeg for eksempel å ikke ta med at en av mine informanter snakket om ris da det ville endret fokus.

Selv med disse svakhetene i oppgaven, synes jeg at de funnene jeg har gjort viser i stor grad hvordan den samiske barneoppdragelsen i reindriften er bygd opp og hvordan læringen skjer i interaksjon mellom voksne og barn.

8.3 Videre forskning

Gjennom arbeidet med oppgaven min har jeg sett at dette er tema jeg kunne forsket videre på.

Det første jeg tenker hadde vært interessant å forske videre på er hvordan fler-foreldre-systemet fungerer som en støtdemper på ungdom som lever i dagens samfunn. Vegard Nergård (2005) brukte ordet støtdemper når han forklarte flere-foreldre-systemets rolle i å beskytte barnet hvis har vanskelige oppvekstforhold. Men jeg synes det hadde vært interessant å se om flere-foreldre-systemet har noe støtdemperfunksjon på de ungdommene som vokser opp i en vanskelig livssituasjon. I noen samiske miljøer er det veldig høy andel ungdommer som har selvmordstanker og som tar sitt eget liv. Dette er spesielt et samfunnsproblem på svensk side av Sápmi.

Det andre jeg synes hadde vært interessant å se på er hvordan barnet selv oppfatter den samiske barneoppdragelsen og fler-foreldre-systemet. Jeg tenker det hadde vært veldig interessant og følge barn som oppdras inn i reindriften og sett på læringen fra deres perspektiv. Å bli reindriftsutøver krever veldig mye av et barn som tidlig skal gjennom mange tøffe manndomsprøver. Det virker interessant å kunne følge barn over en lengre periode for å se hvordan barna og ungdommene selv opplever disse prosessene hvor de blir utfordret til å ta ansvar osv.

Tredje temaet som jeg tenker hadde vært interessant å forske på er om reindriftas pedagogikk er en metode som kunne blitt brukt i det norske skoleverket. Dette igjen kan ha mange ulike vinklinger. For eksempel kunne de vært interessant og sett om flere-foreldre-systemet er et system som kunne fungert i skolen. Eller så kunne det også vært interessant å sett om skolen kunne lært noe av hvordan læringen skjer i praksisfeltet, i samhandling med en ”veileder”.

Litteraturliste

- Balto, A. (1997). *Samisk barneoppdragelse i endring*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Bateson, G. (1973). Social planning and the Concept of Deitero-Learning. I G. Bateson (red.), *Steps to an Ecology of Mind* (s. 159-176). St. Albans: Paladin.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1992). *Den samfundsskabte virkelighed : en videnssociologisk afhandling* (2. udg. utg.). København: Lindhardt og Ringhof.
- Boine, E. M. (2005). *Fra far til sønn : kjønnsperspektiv og sosial kompetanse i samisk sammenheng*. Trondheim: E.M. Boine.
- Fogel, A. (1993). *Developing through relationships : origins of communication, self and culture*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Fossåskaret, E. (1997). Har kunnskap sin egen rett? : etiske utfordringar ved å distansere seg frå det nære. I (s. s. 257-273). Oslo: Universitetsforl., cop. 1997.
- Guneriussen, W. (1999). *Aktør, handling og struktur: grunnlagsproblemer i samfunnsvitenskapene* (2. utg. utg.). Oslo: Tano Aschehoug.
- Hastrup, K., & Ramløv, K. (1988). *Feltarbejde: oplevelse og metode i etnografien*. København: Akademisk Forlag.
- Hoëm, A. (1978). *Sosialisering: en teoretisk og empirisk modellutvikling*: Universitetsforlaget.
- Høgmo, A., & Erke, R. (1986). *Identitet og livsutfoldelse : en artikkelsamling om flerfolkelige samfunn med vekt på samenes situasjon*. Tromsø: Universitetsforl.
- Jávo, C. (2010). *Kulturens betydning for oppdragelse og atferdsproblemer : transkulturell forståelse, veiledning og behandling*. Oslo: Universitetsforl.
- Joks, S. (2007). *Boazodoalu máhtut áiggis áigái : etniid doaibma árbevirolaš oahpaheamis boazodoalus* (vol. 3/2007). Guovdageaidnu: Sámi instituhtta.
- Kleven, T. A. (2002). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode : en hjelp til kritisk tolking og vurdering*. Oslo: Unipub.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M., & Rygge, J. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg., 2. oppl. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Nergård, J.-I. (2002). Andres kontekster og egne: kulturforskning på fremmede enger. *Kulturell identitet og regional utvikling / Thor Ola Engen (red.)*.
- Nergård, J.-I. (2006). *Den levende erfaring : en studie i samisk kunnskapstradisjon*. Oslo: Cappelen akademisk.

- Nergård, V. (2005). Slekt og rituelt slektskap i samiske samfunn—Innspill til en psykodynamisk forståelse av sosialisering. *Unpublished Ph. D. thesis, University of Oslo*.
- Nielsen, K. (1979). *Lappisk (samisk) ordbok: grunnet på dialektene i Polmak, Karasjok og Kautokeino*: Universitetsforlaget.
- Nystad, K. (2003). *Mannen mellom myte og modernitet*. Nesbru: Vett & viten.
- Paulgaard, G. (1997). Feltarbeid i egen kultur: innenfra, utefra eller begge deler? Oslo: Universitetsforl., cop. 1997.
- Pierre Bourdieu*. (2006). (vol. 24(2006)nr 1-2). Oslo: Aschehoug.
- Lov om reindrift, (2007).
- Sára, M. (2007). *Sátnevádjasat*. Kárášjohka: Davvi girji.
- Sommer, D., & Johansen, J. B. (2006). *Oppdragelse, danning og sosialisering i læringsmiljøer*. Oslo: Universitetsforl.
- Wadel, C. (2014). *Feltarbeid i egen kultur*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Vedlegg 1

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Postboks 1047
N-2007 Trondheim
Norway
Tel: +47 73 58 21 17
Fax: +47 73 58 50 59
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Orgnr. 980 321 884

Jens-Ivar Nergård
Institutt for lærerutdanning og pedagogikk UiT Norges arktiske universitet
9006 TROMSØ

Vår dato: 04.02.2016

Vår ref: 46585 / 3 / HIT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 12.01.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

46585	<i>Samisk barneoppdragelse i reindrifta</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>UiT Norges arktiske universitet, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Jens-Ivar Nergård</i>
<i>Student</i>	<i>Lill-Therese Holm Varsi</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.06.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Hildur Thorarensen

Kontaktperson: Hildur Thorarensen tlf: 55 58 26 54

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSD's rutiner for elektronisk godkjenning.

Aktiveringskode: 70662407965

©2016 NSD, Universitet i Oslo, Postboks 1047 Blindern, 0416 Oslo, Tel: +47 73 58 21 17, nsd@nsd.uib.no
©2016 NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7015 Trondheim, Tel: +47 73 58 18 18, kjartan.sandaker@ntnu.no
©2016 NSD, SSI, Universitetet i Tromsø, 9001 Tromsø, Tel: +47 77 51 43 26, nsd@ssu.no

Formålet med prosjektet er å se på den samiske barneoppdragelsen i reindrifta med fokus på relasjonen mellom voksne og barn i oppdragelsessituasjoner.

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er noe mangelfullt utfomert, og vi ber om at følgende endres/tilføyes:

- Det må komme klart frem hvorvidt enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i publikasjoner eller ikke. I meldeskjema oppgis det at indirekte personidentifiserende opplysninger skal publiseres, mens det i informasjonsskrivet står at informanter skal anonymiseres "så langt det lar seg gjøre". Vi legger til grunn at det foreligger eksplisitt samtykke fra den enkelte dersom deres personopplysninger skal publiseres. Videre bør deltakerne gis anledning til å lese igjennom egne opplysninger og godkjenne disse for publisering.
- Årstall for prosjektslutt må rettes til 2016.

Det behandles sensitive personopplysninger om etnisk bakgrunn.

Det behandles enkelte opplysninger om tredjeperson. Det skal kun registreres opplysninger som er nødvendig for formålet med prosjektet. Opplysningene skal være av mindre omfang og skal anonymiseres i publikasjon. Så fremt personvermulempen for tredjeperson reduseres på denne måten, kan prosjektleder unntas fra informasjonsplikten overfor tredjeperson, fordi det anses uforholdsmessig vanskelig å informere.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger UiT Norges arktiske universitet sine interne rutiner for datasikkerhet.

Forventet prosjektslutt er 15.06.2016. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak

Vedlegg 2

Intervjueguide

Trinn 1:

Fortell om barndommen og ungdomstiden din.

Hvordan er du blitt oppdratt inn i reindriften?

Hvilken relasjon hadde du til voksne og eldre i oppveksten?

Hvordan betydning hadde denne relasjonen for deg?

Oppfølgingsspørsmål hvis nødvendig:

Hvem var viktige voksenpersoner i oppveksten din?

Hvordan oppdro dem deg inn i reindriften? Kan du fortelle nærmere om denne relasjonen og hva slags betydning den hadde for deg?

Trinn 2:

Muital veahá mo sii (du lagamus ollesolbmot) bajásgesse du?

Mo ollesolbmot du birrasis háallet mánaiguin ja mánáide ja mánáid birra?

Leago mánáid bajásgeassin rievdan dan reajes og don ledjet mánná?

Gii/geat bidje dunje rájáid? Cilge lagabui

Gii/geat sáhtte neavvut du?

Gii/geat cájehedje dunje berostumi, ráhkesvuoda, oahppahedje du vcatnat oktavuodaid. Adde dunje gullevasvuoda?